

VPLIV OKVIRNE KONVENCIJE ZA ZAŠČITO NARODNIH MANJŠIN IN EVROPSKE LISTINE O REGIONALNIH ALI MANJŠINSKIH JEZIKIH NA USTAVNO ZAŠČITO MANJŠIN V DRŽAVAH ČLANICAH SVETA EVROPE*

EFFECT OF THE FRAMEWORK CONVENTION FOR THE PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES AND THE EUROPEAN CHARTER ON REGIONAL AND MINORITY LANGUAGES UPON THE CONSTITUTIONAL PROTECTION OF MINORITIES IN THE COUNCIL OF EUROPE MEMBER STATES

Effect of the Framework Convention for the Protection of National Minorities and the European Charter on Regional and Minority Languages upon the constitutional protection of minorities in the Council of Europe member states

The purpose of the article is to ascertain and present the effect of signing and ratification of the Framework Convention for the Protection of National Minorities and the European Charter on Regional and Minority Languages upon the constitutional protection of minorities and minority languages in the Council of Europe member states. Compared are the constitutional provisions of the states in question with the above mentioned documents of the Council of Europe. It is ascertained whether and to what degree the obligations arising from the signing and ratification of the Framework Convention and the Charter are reflected in their constitutional documents. Until now the impact of the Framework Convention and the Charter upon the constitutional protection of minorities in signatory states has not been substantial. Most of the states ensuring special constitutional minority rights have recognized these rights even before the signing or ratification of the above documents, and have not changed or supplemented them subsequently. The states that have not recognized constitutional minority protection before the signing or ratification of those documents, have not inserted them in their constitutions after having done so.

Keywords: Framework Convention for the Protection of National Minorities, European Charter on Regional and Minority Languages, constitutional protection, CE member

Namen članka je ugotoviti in predstaviti, kakšen vpliv imajo podpisi in ratifikacije Okvirne konvencije za zaščito narodnih manjšin in Evropske listine o regionalnih in manjšinskih jezikih na ustavno zaščito manjšin in manjšinskih jezikov v državah članicah Sveta Evrope. Avtorica primerja ustavne določbe proučevanih držav z omenjenima dokumentoma Sveta Evrope in ugotavlja, ali in v kolikšni meri se obveznosti, ki so jih države prevzele s podpisom in ratifikacijo Okvirne konvencije in Listine, odražajo v njihovih ustavnih dokumentih. Kot ugotavlja, vpliv Okvirne konvencije in Listine na ustavno zaščito manjšin v državah pogodbenicah doslej ni bil ravno velik. Večina držav, ki danes zagotavljajo manjšinam posebne ustavne pravice, je določbe o zaščiti manjšin vsebovala že pred podpisom ali ratifikacijo omenjenih dokumentov in jih naknadno ni spreminjala ali dopolnjevala. Države, ki ustavne zaščite manjšin pred podpisom oziroma ratifikacijo omenjenih dokumentov niso vsebovale, pa tudi po podpisu ali ratifikaciji manjšinskih pravic niso unašale v svoje ustave.

Ključne besede: Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin, Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih, ustavna zaščita manjšin, Svet Evrope, države članice

V okviru Sveta Evrope sta bila v začetku 90. let sprejeta doslej edina pravno obvezujoča multilateralna dokumenta, ki sta posvečena izključno zaščiti manjšin oziroma zaščiti manjšinskih jezikov. To sta "Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin" (v nadaljevanju Okvirna konvencija) in "Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih" (v nadaljevanju Listina). Nobeden od teh dveh dokumentov ni neposredno izvršljiv, pač pa morajo države podpisnice določila iz Okvirne konvencije in Listine zagotoviti v svoji zakonodaji in s primernimi vladnimi politikami. Namen tega prispevka je v prvi vrsti preveriti, v kolikšni meri se Okvirna konvencija in Listina odražata v *ustavnih* ureditvah držav članic Sveta Evrope. Za osvetlitev pomena Sveta Evrope na področju varovanja človekovih in manjšinskih pravic ter njegovega vpliva na notranjo pravno ureditev držav članic bosta najprej na kratko predstavljena vloga in delovanje Sveta Evrope na omenjenem področju. Sledila bo predstavitev Okvirne konvencije in Listine, nato pa analiza ustavnih določb držav članic Sveta Evrope in primerjava le-teh z določili Okvirne konvencije in Listine. Pri tem bomo izhajali iz predpostavke, da podpisi in ratifikacije Okvirne konvencije in/ali Evropske listine za regionalne ali manjšinske jezike do sedaj niso bistveno vplivali na izboljšanje ustavne zaščite manjšin v državah podpisnicah omenjenih dokumentov.

DELOVANJE IN VLOGA SVETA EVROPE NA PODROČJU ZAŠČITE MANJŠIN

Svet Evrope je bil ustanovljen leta 1949 kot evropska organizacija za medvladno in parlamentarno sodelovanje (Thornberry in Estebanez 1994: 9). Njegovo članstvo je takrat obsegalo 10 držav: Belgijo, Francijo, Luksemburg, Nizozemsko, Veliko Britanijo, Irsko, Italijo, Dansko, Norveško in Švedsko. Namen organizacije je bil predvsem to, da doseže večjo enotnost med državami članicami ter da pospeši njihov ekonomski in socialni razvoj.¹ Postopno so se organizaciji pridružile še ostale zahodnoevropske države, po padcu Berlinskega zidu pa je Svet Evrope odprl vrata tudi vzhodni Evropi.² Do danes se je število članic povečalo na 44, kar pomeni, da Svet Evrope z nekaj izjemami³ združuje praktično vse evropske države.

* * *

* Ta prispevek je nastal na podlagi magistrskega dela avtorice Romane Bešter z naslovom "Primerjava nekaterih vidikov ustavne zaščite manjšin v državah članicah Sveta Evrope: manjšinsko varstvo v Svetu Evrope in ustavna ureditev manjšinskega varstva v državah članicah Sveta Evrope".

¹ "The aim of the Council of Europe is to achieve a greater unity between its Members for the purpose of safeguarding and realising the ideals and principles which are their common heritage, and facilitating their economic and social progress." (1. poglavje, 1. člen Statuta Sveta Evrope)

² Vir: <http://www.coe.fr/eng/present/history.htm> (11. 9. 2001).

³ Zvezna republika Jugoslavija, Vatikan, Monako.

Osrednja naloga Sveta Evrope je varovanje človekovih pravic. Od vrhunskega srečanja na Dunaju oktobra 1993 naprej pa je v sklopu človekovih pravic posebna pozornost namenjena tudi zaščiti manjšin. Zaščita manjšin je leta 1993 postala tudi eden od ključnih kriterijev pri sprejemanju novih članic v Svet Evrope. Pred sprejemom vsake nove članice so v Svetu Evrope temeljito pregledali njeno ustavo in zakonodajo, poleg tega pa so preverili tudi ravnanje državnih uradnikov, da bi se prepričali o spoštovanju manjšinskih pravic tako "na papirju" kot v praksi. Pomen te ocene se je še povečal, ko je članstvo v Svetu Evrope postalo tihi predpogoj za članstvo v Evropski uniji. Tristranska deklaracija Sveta, Komisije in Evropskega parlamenta o človekovih pravicah (1977) je od držav prosila za članstvo v Evropski uniji zahtevala, da so podpisnice Evropske konvencije o človekovih pravicah – ki je bila odprta za podpis samo državam članicam Sveta Evrope – in da sprejmejo pravico posameznika do peticije po določilih te konvencije. Ta temeljna komponenta *acquis communautaire*-ja je bila ponovno potrjena v Maastrichtski pogodbi in v različnih Evropskih sporazumih, ki so bili sklenjeni z vzhodno- in srednjeevropskimi državami v 90. letih (Preece 1997: 350).

Aktivnosti Sveta Evrope na področju zaščite manjšin so zelo različne. Med njimi najdemo razne sub-regionalne in bilateralne projekte, kot so organizacije seminarjev, okroglih miz, različnih delavnic in študijskih obiskov, povezanih z manjšinsko problematiko.⁴ Ena izmed pomembnejših aktivnosti pa je prav gotovo tudi razvijanje pravno obvezujočih evropskih standardov za zaščito manjšin. Na tem področju moramo med dosežki Sveta Evrope omeniti predvsem dva dokumenta:

- *Okvirno konvencijo za zaščito narodnih manjšin in*
- *Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih.*

V določenih delih pa so za zaščito manjšin pomembne tudi:⁵

- *Evropska konvencija o človekovih pravicah,*⁶
- *Evropska socialna listina in*
- *Evropska listina o lokalni samoupravi.*

⁴ Glej: <http://www.humanrights.coe.int/Minorities/Eng/Presentation/overview.htm> (11. 9. 2001).

⁵ Vir: <http://www.coe.fr/cm/dec/1999/656/41.htm> (11. 9. 2001).

⁶ 4. novembra 2000 je bil sprejet Protokol št. 12 k tej konvenciji, ki dodatno prepoveduje diskriminacijo na osnovi spola, rase, barve, jezika, religije, političnega ali drugega prepričanja, narodnega ali socialnega izvora, povezanosti z narodno manjšino, lastnine, rojstva ali drugega statusa (Protokol št. 12, 1. člen). Peta točka drugega člena omenjenega protokola pa predvideva tudi (neobvezen) pristanek države na to, da se posamezniki, nevladne organizacije ali skupine posameznikov, ki menijo, da so jim kršene pravice iz prvega člena protokola, pritožijo na Evropsko sodišče za človekove pravice. Protokol zaenkrat še ne velja, saj ga mora najprej ratificirati 10 držav podpisnic Evropske konvencije o človekovih pravicah.

V skladu z Akcijskim načrtom (Plan of Action), sprejetim na vrhunskem srečanju v Strasbourgu (10. - 11. oktobra 1997), ki Svetu Evrope nalaga dopolnitev pravnih standardov s praktičnimi pobudami, pa Svet Evrope izvaja (ali je že zaključil) številne aktivnosti, tako na evropski ravni kot na ravni posameznih držav in civilne družbe. Med njimi omenimo:⁷

- ustanovitev in delovanje Odbora strokovnjakov za vprašanja, povezana z zaščito narodnih manjšin (DH-MIN), ki deluje v okviru Odbora za človekove pravice (CDDH);
- program ukrepov za graditev zaupanja (Confidence-Building Measures - CBM);
- ustanovitev Odbora za migracije (Steering Committee on Migration - CDMG) in njegove specializirane skupine za Rome (MG-S-ROM);
- ustanovitev Sveta za kulturno sodelovanje (Council for Cultural Co-operation - CDCC)
- ustanovitev Beneške komisije;
- ustanovitev Kongresa lokalnih in regionalnih oblasti;
- ustanovitev Evropske komisije proti rasizmu in nestrpnosti;
- organizacija informativnih srečanj in tehnične ekspertize (znotraj medvladnega programa aktivnosti⁸ in programa aktivnosti za razvoj in konsolidacijo demokratične stabilnosti (ADACS));
- izdelava in razširjanje informativnih dokumentov in organizacija izobraževanj za nevladne organizacije (NGO training);
- projekt Romi/Cigani v srednji in vzhodni Evropi;
- skupni programi z Evropsko komisijo: "Narodne manjšine v Evropi"⁹ in

* * *

⁷ Vir: <http://www.coe.fr/cm/dec/1999/656/11.htm> (11. 9. 2001).

⁸ Medvladni program aktivnosti pripravlja odbor ministrov, ki se pri tem opira na predloge usmerjevalnih odborov ("steering committees"), katerih člani so predstavniki pristojnih ministrstev v državah članicah. Najpomembnejše medvladno telo na področju zaščite narodnih manjšin je odbor strokovnjakov za vprašanja, povezana z zaščito narodnih manjšin (DH-MIN), ki deluje v okviru usmerjevalnega odbora za človekove pravice (CDDH). V okviru svojih pristojnosti DH-MIN rabi kot forum za izmenjavo informacij in izkušenj glede politik in primerov dobre prakse. V okviru medvladnega programa aktivnosti delujejo tudi svetovalne misije, ki svetujejo državam članicam na področju zakonodaje. Prav tako so v okviru tega programa organizirana razna informativna srečanja, predavanja in seminarji v zvezi z Okvirno konvencijo na nacionalni ali lokalni ravni za vladne uslužbence, poslance, predstavnike lokalnih oblasti in nevladne organizacije (URL: <http://www.humanrights.coe.int/Minorities/Eng/InterGovernmental/introductioninter.htm> (11. 9. 2001)).

⁹ Skupni program, imenovan "Narodne manjšine v Evropi", je bil izpeljan v obdobju od januarja 1999 do junija 2000. Temelji na tematskem pristopu (mediji, izobraževanje, sodelovanje v procesih odločanja).

"Integracija prebivalstva tujega izvora".

Med organi Sveta Evrope, ki se ukvarjajo s področjem varstva manjšin, moramo izpostaviti vlogo parlamentarne skupščine,¹⁰ ki sama sicer ni pooblaščenca za sprejemanje pravno obvezujočih sklepov ali dokumentov, vendar pa s svojimi priporočili spodbuja in usmerja delo odbora ministrov.¹¹ Že leta 1961 je skupščina predlagala vključitev člena o zaščiti pravic narodnih manjšin v dodatni protokol k Evropski konvenciji o človekovih pravicah. V osnutku protokola je bilo zapisano:

"Osebam, ki pripadajo narodni manjšini, ne sme biti zanikana pravica, da skupaj z drugimi člani njihove skupine in v skladu z javnim redom uživajo lastno kulturo, uporabljajo lasten jezik, ustanavljajo lastne šole, izbirajo jezik poučevanja ter izražajo in prakticirajo svojo vero" (Thornberry in Estebanez 1994: 25).

Odbor ministrov je zadolžil odbor strokovnjakov za človekove pravice, da preuči omenjeni osnutek. Odbor je (še) leta 1973 sprejel odločitev o predlaganem osnutku protokola in sklenil, da s strogo pravnega vidika znotraj konvencije ne obstaja potreba po takšnem dodatnem protokolu (Thornberry in Estebanez 1994: 25).

Leta 1993 je skupščina v Priporočilu 1201 (Recommendation 1201) predlagala sprejem dodatnega protokola k Evropski konvenciji o človekovih pravicah, ki naj bi se nanašal le na pravice manjšin in ki bi vključeval definicijo termina "narodna manjšina". Prvi člen omenjenega predloga dodatnega protokola se je glasil:

"Za potrebe te konvencije se izraz "narodna manjšina" nanaša na skupino oseb v državi, ki:

* * *

ja itd.) in je v glavnem vključeval sub-regionalne ali bilateralne projekte (seminarje, okrogle mize, delavnice, študijske obiske). V aktivnostih znotraj tega programa so sodelovali tako vladni sektorji kot tudi predstavniki narodnih manjšin. Končno poročilo o omenjenem programu je objavljeno tudi na internetu:

URL: <http://www.humanrights.coe.int/Minorities/Eng/Cooperationactivities/JointProg/introduction.htm> (11. 9. 2001).

¹⁰ Parlamentarna skupščina ima v glavnem posvetovalno in ne zakonodajne funkcije. Sestavljena je iz predstavnikov parlamentov držav članic Sveta Evrope, predstavniki parlamentov držav nečlanic iz vzhodne Evrope pa imajo v njej status posebnega gosta. Sklepi parlamentarne skupščine so posredovani odboru ministrov v obliki "priporočil", "resolucij" in "mnenj". Z vprašanji manjšinskih pravic se v skupščini ukvarjajo številni odbori, med katerimi ima najpomembnejšo vlogo odbor za pravne zadeve in človekove pravice (Thornberry in Estebanez, 1994: 10).

¹¹ Odbor ministrov je medvladno telo, ki sprejema konvencije in sporazume ter priporočila državam članicam. Vsaka država članica ima v njem enega predstavnika in en glas. Namestniki ministrov so stalni vladni predstavniki v Svetu Evrope in imajo glede odločanja praktično enaka pooblastila kot ministri. Stalna telesa pod nadzorom odbora ministrov so t.i. "usmerjevalni odbori" (Steering Committees), ki preko generalnega sekretarja posredujejo svoje predloge odboru ministrov. Na področju zaščite manjšin naj omenim predvsem dva takšna odbora, to sta usmerjevalni odbor za človekove pravice (CDDH) in usmerjevalni odbor za migracije (CDMG) (Thornberry in Estebanez, 1994: 10-11).

- a) živijo na teritoriju države in so njeni državljani;
- b) ohranjajo dolgoletne, trdne in trajne odnose z državo;
- c) imajo posebne etnične, kulturne, verske ali jezikovne značilnosti;
- d) so zadosti reprezentativni, čeprav po številu manjši od ostale populacije v državi ali v določeni regiji znotraj države;
- e) so motivirani za ohranjanje tega, kar predstavlja njihovo skupno identiteto, vključno z njihovo kulturo, tradicijami, religijo ali jezikom."¹²

Vendar so se predstavniki držav in vlad držav članic na vrhunskem srečanju na Dunaju 3. oktobra 1993 odločili za drugačno rešitev. Odbor ministrov so zadolžili za pripravo pravnih standardov v obliki:¹³

- *okvirne konvencije*, odprte tudi za podpise držav nečlanic Sveta Evrope, ki bi vzpostavila načela, ki naj bi države podpisnice zavezovala k zaščiti narodnih manjšin;
- *protokola*, ki bi dopolnjeval Evropsko konvencijo o človekovih pravicah na kulturnem področju z določbami, ki bi zagotavljale individualne pravice, predvsem za posameznike, ki pripadajo narodnim manjšinam.

Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin je bila sprejeta v začetku leta 1995 in je začela veljati februarja 1998. Omenjenega protokola k Evropski konvenciji o človekovih pravicah pa Svet Evrope do danes (še) ni sprejel. Z oblikovanjem besedila protokola se je ukvarjal ad hoc odbor strokovnjakov za manjšine (CAHMIN), ki je konec leta 1995 podal končno poročilo o svojem delu. Vendar se je odbor ministrov januarja 1996 odločil, da ustavi delo CAHMIN-a na področju oblikovanja omenjenega protokola. Razlogi za tako odločitev so bili v tem, da države članice niso uspele doseči soglasja glede definicije manjšine niti glede narave in obsega določenih pravic. Kljub ustavitvi dela CAHMIN-a pa je odbor ministrov pustil odprto možnost za ponovno preučitev omenjenega vprašanja nekoč v prihodnosti.¹⁴

¹² V originalu: "For the purposes of this Convention, the expression "national minority" refers to a group of persons in a state who: a) reside on the territory of that state and are citizens thereof; b) maintain longstanding, firm and lasting ties with that state; c) display distinctive ethnic, cultural, religious or linguistic characteristics; d) are sufficiently representative, although smaller in number than the rest of the population of that state or of a region of that state; e) are motivated by a concern to preserve together that which constitutes their common identity, including their culture, their traditions, their religion or their language." Glej: Recommendation 1201 (1993) on an additional protocol on the rights of national minorities to the European Convention on Human Rights.

¹³ Vir: <http://www.coe.fr/cm/dec/1999/656/41.htm> (9. 11. 2001).

¹⁴ Vir: <http://www.coe.fr/cm/dec/1999/656/41.htm> (9. 11. 2001).

Da prizadevanja v tej smeri niso zamrla, nam dokazuje Priporočilo 1492, ki ga je parlamentarna skupščina sprejela v začetku leta 2001 in v katerem je ponovno priporočila odboru ministrov, da v skladu z načeli, vsebovanimi v Priporočilu 1201 (1993), začne oblikovati dodatni protokol k Evropski konvenciji o človekovih pravicah, ki bi urejal pravice narodnih manjšin, vključno z definicijo narodne manjšine (Recommendation 1492 (2001) točka xi.). V omenjenem Priporočilu 1492 je skupščina tudi predlagala, naj bi v okviru institucije komisarja za človekove pravice obstajala oseba, ki bi bila zadolžena posebej za zadeve, povezane z zaščito manjšinskih pravic (točka xii). Poleg tega je odboru ministrov priporočila, naj pozove države članice, da čim prej podpišejo in ratificirajo Protokol št. 12 k Evropski konvenciji o človekovih pravicah, v upanju, da bo tako osebam, ki pripadajo narodnim manjšinam, omogočeno, da njihove posebne pravice potrdi tudi Evropsko sodišče za človekove pravice (Recommendation 1492 (2001), točka vii).

Poleg parlamentarne skupščine in njenih odborov ter odbora ministrov in njegovih usmerjevalnih odborov (Steering Committees) moramo omeniti še nekaj organov, ki se znotraj Sveta Evrope ukvarjajo z manjšinsko problematiko. Generalni sekretar, ki ga izvoli skupščina, igra pomembno in aktivno vlogo v življenju organizacije na splošno in tudi na področju manjšinskih pravic. S svojimi idejami in predlogi vpliva na vlogo organizacije na področju varstva manjšin. Drug pomemben organ je Kongres evropskih lokalnih in regionalnih oblasti,¹⁵ ki ga sestavljajo nacionalne delegacije lokalno ali regionalno izvoljenih predstavnikov. Manjšinska vprašanja so še posebej pomembna za lokalne in regionalne oblasti in zato ne preseneča, da je pobuda za Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih prišla prav iz Kongresa evropskih lokalnih in regionalnih oblasti. Z manjšinskimi vprašanji se ukvarja tudi Evropska komisija za demokracijo skozi pravo (t.i. Beneška komisija), ki je leta 1991 predstavila osnutek Evropske konvencije za zaščito manjšin. Delo Evropskega sodišča za človekove pravice pa pogosto predstavlja izhodišča za razprave o modelih implementacije manjšinskih pravic (Thornberry in Estebanez 1994: 10-11).

OKVIRNA KONVENCIJA ZA ZAŠČITO NARODNIH MANJŠIN

Okvirna konvencija je bila pripravljena za podpis 1. februarja 1995, veljati pa je začela 1. februarja 1998. Gre za prvi pravno obvezujoč multilateralen instrument za zaščito narodnih manjšin, ki je po naravi univerzalen (ni omejen samo na eno ali nekaj držav), zaradi česar je pomen konvencije vsekakor velik, kljub temu, da ji lahko očitamo številne slabosti in pomanjkljivosti. Ena od teh je prav gotovo

* * *

¹⁵ Congress of Local and Regional Authorities in Europe (CLRAE).

odsotnost mednarodnega mehanizma, ki bi države članice lahko prisilil k izpolnjevanju določil konvencije. Konvencija namreč vzpostavlja le sistem nadzora, ki temelji na poročilih držav (25. člen Okvirne konvencije). Glavni nadzorni organ konvencije je odbor ministrov, ki mu pri delu pomaga svetovalni odbor neodvisnih strokovnjakov (24. in 26. člen konvencije). Svetovalni odbor sprejema mnenja o izvrševanju Okvirne konvencije v državah podpisnicah, odbor ministrov pa nato sprejme sklepe in po potrebi tudi priporočila obravnavanim državam. Poročila ali pritožbe s strani posameznih pripadnikov manjšin, manjšin kot skupnosti ali nevladnih organizacij v konvenciji niso predvidena, kar pomeni, da so države oziroma vlade, ki so zadolžene za izvajanje določil konvencije, dejansko tudi edini nadzornik in ocenjevalec svojega dela. Še bolj je to problematično zato, ker določbe Okvirne konvencije niso neposredno izvršljive, pač pa naj bi jih države izvrševale preko nacionalne zakonodaje in ustreznih vladnih politik. To pušča državam določeno svobodo pri izvrševanju določil konvencije in jim omogoča, da pri tem upoštevajo konkretno situacijo na svojem ozemlju, kot je zapisano v uradnem eksplanatornem poročilu h konvenciji (11. odstavek), po drugi strani pa to državam omogoča tudi izogibanje obveznostim iz konvencije ali zavlačevanje pri njihovem izvajanju, prav tako kot k temu pripomore tudi dejstvo, da konvencija ne definira pojma narodne manjšine. Razlog za to pa je povsem pragmatičen - v času snovanja konvencije namreč ni bilo možno definirati koncepta "narodne manjšine" na tak način, da bi bil sprejemljiv za vse države članice organizacije (Explanatory report, 12. odstavek). Kljub temu konvencija v 1. točki 5. člena opredeljuje "bistvene elemente ... identitete" narodnih manjšin, kot so "njihova vera, jezik, tradicije in kulturna dediščina". Narodna manjšina naj bi bila tako skupina, ki se od večinskega prebivalstva razlikuje po katerem koli od omenjenih kriterijev. Vendar pa eksplanatorno poročilo razlaga, da različne etnične, kulturne, jezikovne ali verske značilnosti ne vodijo vedno do nastanka narodne manjšine (Explanatory report, 43. odstavek). Takšen komentar pa ustreza državam, ki ne želijo priznati statusa narodne manjšine določeni manjšinski skupnosti (Gilbert 1996: 177).

Eno od vprašanj, ki se postavljajo v zvezi z Okvirno konvencijo, je tudi vprašanje individualnih in kolektivnih pravic. Kljub samemu naslovu konvencije, ki govori o zaščiti narodnih manjšin (in ne o zaščiti pravic posameznih pripadnikov narodnih manjšin), je za konvencijo značilen koncept individualne zaščite. To pomeni, da Okvirna konvencija ne zagotavlja kolektivnih pravic narodnim manjšinam kot skupnostim. Države članice so se strinjale, da je možno zaščititi manjšin zadovoljivo zagotoviti z zaščito pravic posameznih pripadnikov manjšinskih skupnosti. Na prvi pogled se zdi, da je koncept individualne zaščite nekoliko omiljen z določbo 2. točke 3. člena, v kateri je zapisano, da lahko pripadniki manjšin pravice iz Okvirne konvencije izvršujejo individualno ali v skupini z drugimi.

Vendar pa eksplanatorno poročilo h konvenciji pojasnjuje, da formulacija "v skupini z drugimi" pomeni zgolj to, da pripadniki manjšine lahko pravice in svoboščine iz konvencije uživajo skupaj z drugimi, pri čemer so ti *drugi* lahko pripadniki iste narodne manjšine, lahko so pripadniki druge narodne manjšine ali pa pripadniki večine. Nikakor pa omenjena formulacija ne podeljuje manjšinam kolektivnih pravic (Explanatory report, 37. odstavek). Kljub takšni uradni razlagi konvencije pa obstajajo tudi argumentacije, ki utemeljujejo drugačno stališče, namreč, da je določene določbe možno (in tudi edino smiselno) razlagati v smislu kolektivnih pravic manjšinskih skupnosti (glej npr. Gilbert 1994: 178-179).

Poglejmo si, katere pravice pripadnikom manjšin zagotavlja Okvirna konvencija oziroma katere dolžnosti konvencija nalaga državam podpisnicam na področju zaščite manjšin. V prvem členu konvencija opredeli zaščito manjšin kot integralni del mednarodne zaščite človekovih pravic. Kot taka sodi zaščita manjšin v območje mednarodnega sodelovanja. Države se tako s podpisom Okvirne konvencije izrecno odpovedujejo načelu, po katerem naj bi bila zaščita manjšin izključno notranja zadeva vsake posamezne države.

Konvencija zagotavlja vsakemu pripadniku manjšine, da se sam odloči, ali želi biti obravnavan kot pripadnik manjšine ali ne (3. člen), se pravi, ali želi, da zanj veljajo oziroma ga ščitijo načela iz Okvirne konvencije. Seveda tu ne gre za povsem arbitrarno odločitev posameznika o tem, ali pripada narodni manjšini ali ne. Posameznikova subjektivna izbira je nujno povezana z objektivnimi kriteriji, relevantnimi za posameznikovo identiteto (Explanatory report, 34. in 35. odstavek).

V nadaljevanju Okvirna konvencija državam podpisnicam nalaga, da morajo pripadnikom manjšin zagotoviti:

- enakost pred zakonom in varstvo pred kakršnokoli diskriminacijo (4. člen);
- pogoje za ohranjanje in razvijanje njihove kulture in bistvenih elementov njihove identitete, kot so njihova vera, jezik, tradicije in kulturna dediščina (5. člen);
- svobodo zbiranja, združevanja, izražanja, mišljenja, prepričanja in vere (7. člen);
- pravico do ustanavljanja verskih institucij, organizacij in združenj (8. člen);
- pravico do sprejemanja in razširjanja informacij v njihovem jeziku ter pravico do oblikovanja in uporabe lastnih medijev (9. člen);
- pravico do svobodne uporabe njihovega jezika v privatni in javni sferi, v odnosih z oblastmi (kjer je to mogoče) in pred sodišči (10. člen);

- pravico do učenja njihovega maternega jezika in pravico do učenja v njihovem maternem jeziku (14. člen);
- pravico do uporabe imen in priimkov v njihovem lastnem jeziku in topografske napise, kjer je to možno in primerno, v jeziku manjšine (11. člen);
- pravico do ustanavljanja in upravljanja njihovih lastnih privatnih izobraževalnih ustanov (na stroške samih pripadnikov manjšin) (13. člen);
- možnosti za sodelovanje v kulturnem, družbenem in gospodarskem življenju ter v javnih zadevah - posebej tistih, ki jih neposredno zadevajo (15. člen);
- pravico, da vzpostavljajo in vzdržujejo svobodne in mirne odnose z osebam, ki živijo v drugih državah, še posebej s tistimi, s katerimi jih veže skupna etnična, kulturna, jezikovna ali verska pripadnost ali skupna kulturna dediščina (17. člen);
- pravico do sodelovanja v nevladnih organizacijah na državni ali mednarodni ravni (17. člen).

Države so dolžne tudi preprečevati prisilno asimilacijo (5. člen) in se vzdržati ukrepov, ki bi spremenili delež prebivalstva na območjih, kjer živijo pripadniki manjšin, in ki bi vodili v omejevanje pravic in svoboščin, ki izhajajo iz konvencije (16. člen).

Pravice manjšin in obveznosti držav so v Okvirni konvenciji poleg tega, da niso neposredno izvršljive, v marsičem tudi omejene s formulacijami, kot so "kadar je potrebno", "kolikor je mogoče", "na območju, kjer pripadniki manjšin živijo tradicionalno in v zadostnem številu", "kjer to ustreza realnim potrebam", "kjer je to primerno", "kjer obstaja zadostno povpraševanje" ipd. Ocena o tem, kaj pomeni "zadostno število", "realne potrebe" itd. je prepuščena državam samim. Vse to, poleg odsotnosti učinkovitega nadzornega mehanizma, še dodatno postavlja pod vprašaj dejansko učinkovitost manjšinske zaščite, ki naj bi izhajala iz Okvirne konvencije.

Vsem pomanjkljivostim navkljub pa naj kot pozitivno lastnost Okvirne konvencije še enkrat izpostavimo njeno univerzalno naravo. Gre namreč za prvi dokument, ki je namenjen zaščiti manjšin v vseh državah (v regiji) in ni omejen le na posamezne države, kar je bilo značilno za predhodno obdobje. To je vsekakor pomembno v luči proklamirane enakopravnosti suverenih držav.

Okvirno konvencijo je do 19. 11. 2002 podpisalo 42 držav, ratificiralo pa 35 (med njimi tudi Jugoslavija, ki ni članica Sveta Evrope). Azerbajdžan, Bosna in Hercegovina ter Jugoslavija so konvencijo ratificirali brez predhodnega podpisa.

Med državami članicami Sveta Evrope, ki še niso niti podpisale konvencije, so: Andora, Francija in Turčija. Na ratifikacijo pa čaka konvencija še v: Belgiji, Gruziji, Grčiji, Islandiji, Latviji, Luksemburgu in na Nizozemskem.¹⁶

EVROPSKA LISTINA O REGIONALNIH ALI MANJŠINSKIH JEZIKIH

Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih je bila sprejeta leta 1992 in je začela veljati 1. marca 1998. Predlog za sprejem Listine in osnutek besedila je v Resoluciji 192 (1988) podala Stalna konferenca evropskih lokalnih in regionalnih oblasti (CAHLR). Njeno iniciativo je podprla parlamentarna skupščina v Mnenju št. 142,¹⁷ odbor ministrov pa je nato zadolžil ad hoc odbor strokovnjakov za manjšinske jezike v Evropi, da pripravi osnutek besedila Listine, upoštevajoč osnutek, ki ga je predložila CAHLR. Listina je bila sprejeta kot konvencija na srečanju namestnikov ministrov 25. junija 1992 in pripravljena za podpis 5. novembra istega leta (Thornberry in Estebanez 1994: 31).

Že na začetku je treba poudariti, da je namen Listine zgolj zaščita manjšinskih in regionalnih jezikov kot ogroženega vidika evropske kulturne dediščine, ne pa zaščita jezikovnih manjšin (Explanatory report, 10. in 11. odstavek). Kljub takšni uradni razlagi Listine pa se jo v praksi vseeno večkrat obravnava oziroma razume (tudi) kot instrument za zaščito manjšin, v čemer verjetno leži tudi del razlogov za to, da je doslej (do 19. 11. 2002) Listino ratificiralo šele 17 držav. Na to opozarja tudi poročevalec odbora za kulturo in izobraževanje pri parlamentarni skupščini, Luis Maria de Puig, ki v Mnenju o poročilu o pravicah narodnih manjšin¹⁸ poziva k temu, da se vложи več navora v predstavljanje Listine kot kulturnega instrumenta za zaščito jezikov (kar tudi je) in ne kot političnega instrumenta za zaščito ljudi, ki govorijo te jezike (kot se Listino pogosto razume) (De Puig, 2001). Vendar pa ne moremo mimo dejstva, da zaščita manjšinskih jezikov dejansko predstavlja zaščito enega od (običajno najpomembnejših ali najizrazitejših) elementov manjšinske identitete.

Za razliko od Okvirne konvencije je Listina natančna pri definiranju objekta, ki so ga države podpisnice dolžne zaščititi. V prvem členu je namreč zapisana definicija regionalnih in manjšinskih jezikov, ki pravi, da so "regionalni ali manjšinski jeziki" tisti jeziki,

¹⁶ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/FN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

¹⁷ Opinion No. 142 (1988).

¹⁸ *Opinion on the report on the rights of national minorities* (Doc. 8941, 22 January 2001). Mnenje se nanaša na poročilo o pravicah narodnih manjšin, ki ga je pripravil Odbor za pravne zadeve in človekove pravice (Doc. 8920, 29. januar 2001; glej: Binding, 2001).

“i ki jih tradicionalno uporabljajo na določenem ozemlju države državljani te države, ki sestavljajo skupino, številčno manjšo od preostalega prebivalstva te države, in

ii ki se razlikujejo od uradnega jezika ali uradnih jezikov te države;

izraz ne vključuje niti narečij uradnega jezika ali uradnih jezikov države niti jezikov migrantov;” (1. člen, točka a).¹⁹

Jeziki, na katere se nanaša Listina, so večinoma “ozemeljski” jeziki, s čimer so mišljeni jeziki, ki se tradicionalno uporabljajo na določenem geografskem območju. Razlog, zakaj se Listina ukvarja predvsem z ozemeljskimi jeziki, leži v tem, da večina ukrepov, ki jih Listina predvideva, potrebuje definicijo geografskega območja (na katerem se bodo ukrepi izvajali), ki se razlikuje od ozemlja celotne države. Zaradi tega je v Listini definirano tudi “ozemlje, na katerem se uporabljajo regionalni ali manjšinski jeziki” (Explanatory report, 33. odstavek). Gre za:

“zemljepisno območje, na katerem se v omenjenem jeziku izraža določeno število ljudi, kar upravičuje sprejem različnih varstvenih in spodbujevalnih ukrepov, ki jih predvideva ta listina” (1. člen, točka b).²⁰

Natančna definicija konkretnega ozemlja, na katerem bodo manjšinski jeziki deležni zaščitnih ukrepov, je prepuščena državam pogodbenicam. Prav tako je državam prepuščena presoja o tem, kolikšno je tisto število uporabnikov jezika, ki opravičuje sprejem predvidenih ukrepov.

Listina posebej definira tudi “jezike brez ozemlja”, ki jih opredeli kot:

“ jezike, ki jih uporabljajo državljani države in ki se razlikujejo od jezika ali jezikov, ki ga ali jih uporablja preostalo prebivalstvo te države, in ki jih, kljub temu da se tradicionalno uporabljajo na ozemlju te države, ni možno povezati z določenim območjem tega ozemlja” (1. člen, točka c).²¹

“Jeziki brez ozemlja” so izključeni iz definicije regionalnih ali manjšinskih jezikov prav zato, ker jim manjka ozemeljska osnova, na podlagi katere so v Listini predvideni ukrepi za njihovo zaščito. Zaradi tega za ne-ozemeljske jezike večinoma ne veljajo določbe iz III. dela Listine, v določenih primerih pa se za njihovo zaščito lahko uporabijo določbe iz II. dela.

* * *

¹⁹ Prevod je iz Zakona o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (Uradni list: MP 17/2000, 04. 08. 2000 (stran 777)), objavljenega na internetni strani slovenskega Državnega zbora:

URL: http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/sprejeti_zakoni/sprejeti_zakoni.html (11. 9. 2001).

²⁰ Glej op. 19!

²¹ Glej op. 19!

Zgradba Listine je precej zapletena in v bistvu dopušča, da so končne obveznosti, ki sledijo iz podpisa oziroma ratifikacije Listine, za vsako državo nekoliko drugačne. Listina je sestavljena iz preambule in petih delov. Preambula poudarja pomen kulturne različnosti in večjezičnosti kot bogastva Evrope, ki ga je treba ohranjati v okviru državne suverenosti in ozemelske celovitosti držav. Prvi del Listine govori o splošnih določbah, vključno z zgoraj omenjeno definicijo regionalnih ali manjšinskih jezikov (1. člen) in z opredelitvijo obveznih in izbirnih delov Listine (2. člen).

Drugi del govori o splošnih ciljih in načelih, ki se nanašajo na vse regionalne ali manjšinske jezike, ki se govorijo na ozemlju države. Vsebinsko so omenjena načela zasnovana tako široko, da zajemajo najrazličnejše jezikovne situacije, ki jih najdemo v Evropi.²² Določbe drugega dela so obvezujoče za vse države pogodbenice. Države so dolžne priznati obstoj regionalnih ali manjšinskih jezikov na svojem ozemlju in zagotoviti spoštovanje geografskih območij teh jezikov. Izpostavljeno je načelo nediskriminacije med različnimi jeziki, poleg tega pa tudi potreba po odločni akciji držav pri spodbujanju in zaščiti regionalnih ali manjšinskih jezikov. Države morajo zagotoviti možnosti za poučevanje in študij omenjenih jezikov tako za osebe, ki govorijo te jezike, kot za tiste, ki se jih želijo učiti. Pri določanju svoje politike do regionalnih ali manjšinskih jezikov morajo države upoštevati potrebe in želje skupin, ki govorijo določen jezik, dolžne pa so tudi preko vzgoje, izobraževanja in sredstev javnega obveščanja spodbujati medsebojno razumevanje med vsemi jezikovnimi skupinami v državi. V skladu z možnostmi in potrebami naj bi se načela iz drugega dela Listine upoštevala tudi pri jezikih brez ozemlja.

V tretjem delu so splošna načela, ki so zapisana v drugem delu, konkretizirana z natančnimi pravili oziroma ukrepi. Določbe iz tretjega dela predstavljajo paleto *možnih* obveznosti, med katerimi države lahko izbirajo. Namreč, vsaka država pogodbenica sama določi jezike, za katere prevzema obveznosti iz Listine, poleg tega pa sama izbere tudi to, katere določbe iz tretjega dela bo upoštevala pri zaščiti vsakega posameznega manjšinskega jezika na svojem ozemlju. Pri tem je določeno, da mora vsaka država izbrati najmanj 35 določb iz tretjega dela, med njimi vsaj po tri iz 8. in 12. člena ter po eno iz 9., 10., 11., in 13. člena. Namen takšnih "samo-aranžmajev" je zagotoviti čim večjo fleksibilnost Listine in prilagodljivost na različne situacije, v katerih so posamezni regionalni ali manjšinski

* * *

²² Položaj regionalnih in manjšinskih jezikov v Evropi se od primera do primera zelo razlikuje. Razlike se kažejo v številu ljudi, ki uporabljajo določen jezik; različne so stopnje koncentracije in fragmentacije jezikovnih skupnosti (ki variirajo od zelo razpršenih do močno ozemeljsko vezanih skupnosti, včasih tudi skupnosti, ki se raztezajo preko meja več držav); različne so sfere življenja, v katerih se določen jezik uporablja, od strogo zasebne sfere do različnih stopenj javnega priznavanja, včasih celo statusa uradnega jezika (Grin 2000: 20).

jeziki v Evropi. Določbe iz tretjega dela se nanašajo na različna področja, kot so: izobraževanje, sodne oblasti, upravni organi in javne službe, mediji, kulturne dejavnosti in ustanove ter gospodarsko in družbeno življenje. Listina državam podpisnicam nalaga različne obveznosti v zvezi z zagotavljanjem uporabe manjšinskih jezikov na različnih stopnjah izobraževanja, od predšolskega do univerzitetnega (8. člen), v postopkih pred sodišči (9. člen) ter v odnosih z upravnimi organi in javnimi službami (10. člen). Nadalje predvideva ukrepe za spodbujanje uporabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v sredstvih javnega obveščanja in ukrepe, ki bodo uporabnikom teh jezikov omogočali dostop do radijskih in televizijskih oddaj iz sosednjih držav v jeziku, ki se uporablja v enaki ali podobni obliki kot je jezik regije ali manjšine (11. člen). V dvanajstem členu Listina državam narekuje ukrepe za zagotovitev obstoja in možnosti dostopa do kulturnih aktivnosti v regionalnih ali manjšinskih jezikih, v trinajstem členu pa so predvideni ukrepi za spodbujanje uporabe teh jezikov v gospodarskih in družbenih oziroma javnih dejavnostih, kot so poslovanje podjetij, trgovina, socialno varstvo itd. Zadnji člen tretjega dela se nanaša na situacije, ko se določen regionalni ali manjšinski jezik v enaki ali podobni obliki uporablja v različnih državah. V tem primeru Listina predvideva sklepanje dvostranskih sporazumov, ki bodo spodbujali stike in sodelovanje med uporabniki istega jezika na različnih področjih, od izobraževanja, kulture, informiranja pa do poklicnega usposabljanja (14. člen).

Države so dolžne izbrati določbe iz tretjega dela Listine v skladu s situacijo posameznih jezikov na njihovem ozemlju, kar na dolgi rok pomeni odprto možnost za dodatne ukrepe v korist regionalnih ali manjšinskih jezikov (Grin 2000: 23). Vsaka država lahko kadarkoli pozneje sporoči Generalnemu sekretarju, da sprejema tudi obveznosti, ki izhajajo iz tistih določb Listine, ki jih ni že prej določila v svojem uradnem dokumentu o ratifikaciji, sprejemu ali odobritvi Listine (2. točka 3. člena).

Četrty del se nanaša na uporabo Listine. Izvrševanje obveznosti, ki izhajajo iz Listine, nadzira posebej za to ustanovljen odbor strokovnjakov. Odbor pregleduje poročila, ki so mu jih dolžne predložiti države pogodbenice (prvo poročilo eno leto po začetku veljavnosti Listine, nato pa periodično vsaka tri leta), poleg tega pa lahko pridobiva informacije tudi od organov ali združenj, ki so legalno ustanovljena v državi pogodbenici. Na podlagi tega mora odbor strokovnjakov pripraviti poročilo za odbor ministrov, le-ta pa po potrebi pripravi priporočila za eno ali več pogodbenic. Generalni sekretar pa mora parlamentarni skupščini vsake dve leti predložiti podrobno poročilo o izvajanju Listine (15. in 16. člen). Prvo poročilo je bilo skupščini posredovano oktobra 2000, vendar se je to poročilo ukvarjalo predvsem z ukrepi, sprejetimi za izvajanje Listine, in ne toliko s konkretnim izvrševanjem obveznosti iz Listine. Razlog je v tem, da so (prva)

državna poročila, na katerih temelji omenjeno poročilo, v glavnem opisovala situacijo regionalnih in manjšinskih jezikov pred uveljavitvijo določil iz Listine. Zato bo šele naslednje poročilo generalnega sekretarja dalo jasnejšo sliko o tem, do kakšnih sprememb je prišlo v državah pogodbenicah po uveljavitvi obveznosti, ki izhajajo iz Listine. Vendar pa bo na to treba še nekoliko počakati, kajti naslednja poročila morajo države oddati šele tri leta po oddaji prvih poročil (De Puig 2001).

Peti del predstavlja končne in prehodne določbe, ki med drugim določajo, da je Listina do veljave pripravljena le za podpis držav članic Sveta Evrope, da pa so kasneje lahko povabljene k podpisu tudi države nečlanice. Določeno je tudi, na kakšen način lahko države pristopijo k Listini in kdaj začne Listina veljati.

Listina določa precej bolj konkretne obveze za države pogodbenice kot Okvirna konvencija. Čeprav dopušča državam precejšnjo svobodo pri izbiri njihovih obveznosti, pa vseeno postavlja temeljne standarde na področju zaščite regionalnih in manjšinskih jezikov ter zahteva njihovo spoštovanje in uveljavljanje.

Do 19. 11. 2002 je Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih podpisalo 29 držav,²³ ratificiralo pa le 17. Listino so ratificirale: Armenija, Avstrija, Ciper, Hrvaška, Danska, Finska, Nemčija, Madžarska, Liechtenstein, Nizozemska, Norveška, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska, Švica in Velika Britanija. Postopek ratifikacije v nekaterih državah poteka že zelo dolgo (od leta 1992), kar zbuja dvom v resnično privrženost teh držav ciljem in načelom Listine. Eden od razlogov za zavlačevanje pa je verjetno, kot smo omenili že na začetku, povezovanje Listine z zaščito jezikovnih manjšin, čeprav je v Listini eksplicitno poudarjen njen kulturni namen - zaščita ogroženih jezikov kot integralnega dela evropske kulturne dediščine. Morda bi večja prizadevanja za predstavitev Listine v tej luči, kot predlaga De Puig (2001), res pripomogla h hitrejšim ratifikacijam.

ODRAŽANJE OKVIRNE KONVENCIJE IN EVROPSKE LISTINE O REGIONALNIH ALI MANJŠINSKIH JEZIKIH V USTAVAH DRŽAV ČLANIC SVETA EVROPE

Poglejmo zdaj, v kolikšni meri so države, ki so ratificirale Okvirno konvencijo in Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih, prenesle določbe iz omenjenih dokumentov v svoje ustave oziroma v kolikšni meri so njihove ustave že pred tem ustrezale določbam iz omenjenih dokumentov. Glede na samo nara-

²³ Armenija, Avstrija, Azerbajdžan, Ciper, Češka, Danska, Finska, Francija, Hrvaška, Madžarska, Islandija, Italija, Liechtenstein, Luksemburg, Makedonija, Malta, Moldova, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Romunija, Rusija, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska, Švica, Ukrajina in Velika Britanija.

(URL: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002)).

vo omenjenih dokumentov bi lahko pričakovali precej večje ujemanje med ustavnimi določbami in Okvirno konvencijo kot pa med ustavnimi določbami in Listino. Pravice iz Okvirne konvencije so namreč precej bolj splošne in zato primernejše za vključitev v ustavo. Pravice, ki izhajajo iz Listine, pa so bolj specifične in podrobneje opredeljene, poleg tega pa lahko država izbere različne obveznosti do različnih manjšinskih ali regionalnih jezikov, ki se govorijo na njenem ozemlju. Zaradi tega je bolj verjetno, da so v ustavi zapisane le splošne pravice do uporabe manjšinskih jezikov (v privatnem in javnem življenju, v šolah, pred sodišči...), podrobneje pa so pravice iz Listine opredeljene v zakonih (če je potrebno, za vsako manjšinsko jezikovno skupnost oz. vsak manjšinski jezik posebej).

A) DOLOČBE IZ OKVIRNE KONVENCIJE V USTAVAH DRŽAV ČLANIC SVETA EVROPE

Oglejmo si najprej ujemanje ustavnih določb o zaščiti manjšin z obveznostmi držav, ki izhajajo iz Okvirne konvencije. V tabeli 1 so na levi strani prikazane pravice manjšin, ki izhajajo iz Okvirne konvencije, zraven pa je pri vsaki državi označeno, ali vsebuje konkretno pravico v svoji ustavi ali ne. Pri tem je treba opozoriti, da so v tabelo vključene samo tiste države, ki v svojih ustavah zagotavljajo določeno manjšinsko zaščito. Znak "+" v tabeli pomeni, da določena pravica v ustavi obstaja, znak "č" pomeni, da določena pravica posredno izhaja iz določenega člena ustave, znak "o" pa pomeni, da ta pravica v ustavi sicer obstaja, vendar ne kot posebna pravica manjšin, pač pa kot pravica vseh ljudi oziroma državljanov. Ob vsakem izmed omenjenih znakov pa je označen tudi člen ustave oz. ustreznega ustavnega dokumenta,²⁴ v katerem je ta pravica zapisana.

* * *

²⁴ Pri Avstriji so poleg Zveznega ustavnega zakona iz leta 1929 upoštevani še "Avstrijska državna pogodba" (1955), "Senžermenska pogodba - III. del" (1919) in "Temeljni zakon o splošnih pravicah državljanov" (1867). Pri Češki je poleg ustave upoštevana še "Listina o temeljnih pravicah in svoboščinah", pri Hrvaški pa "Ustavni zakon o človekovih pravicah in svoboščinah in o pravicah etničnih in nacionalnih skupnosti ali manjšin v Republiki Hrvaški" (1991, spremenjen in dopolnjen 11. 5. 2000).

Tabela 1: Odražanje Okvirne konvencije v ustavah držav članic Sveta Evrope

DRŽAVA	Albanija	Armenija	Avstrija	Azerbajdžan	Bolgarija	Češka*
PRAVICE MANJŠIN						
subjektivni dejavnik pripadnosti manjšini						o 3/2
enakost pred zakonom, prepoved diskriminacije	+ 20/1	o 16	+ S: 67	o 25	o 6	o 3/1
prepoved prisilne asimilacije					o 29/1	o 3/2
ohranjanje kulture	+ 20/2	+ 37	+ U: 8		o 54	+ 25/1
ohranjanje jezika	+ 20/2	+ 37	+ U: 8			+ 25
ohranjanje vere	+ 20/2					
svoboda zbiranja, združevanja	+ 20/2	o 25	+ ADP: 7/1	o 49	o 44	+ 25/1
svoboda izražanja, mišljenja, prepričanja	o 22	o 24		o 47		o 17
svoboda vere, veroizpovedi	- 20/2	o 23	+ S: 67	o 48	o 37	
pravica ustanavljanja verskih institucij, organizacij, združenj	- 20/2		+ S: 67			
pravica sprejemati in razširjati informacije v lastnem jeziku						+ 25/1
pravica do lastnih občil (medijev)			+ ADP: 7/1			
svobodna uporaba maternega jezika (v zasebnem in javnem življenju)				o 45	o 36/2	
uporaba maternega jezika v odnosih z oblastmi			- ADP: 7/3			+ 25/2b
uporaba maternega jezika pred sodišči	o 31/c			o 127		o 37/4
pravica do učenja maternega jezika	+ 20/2		- ADP: 7/2	o 45	o 36/2	25/2a
pravica do izobraževanja v maternem jeziku	+ 20/2		+ ADP: 7/2	o 45		+ 25/2a
pravica uporabe imen in priimkov v maternem jeziku						
pravica do topografskih napisov v jeziku manjšine			+ ADP: 7/3			
pravica ustanavljanja in upravljanja lastnih izobraževalnih ustanov			+ S: 67			
možnost sodelovanja v kulturnem,			+ ADP: 7/4			+ 25/2c

Legenda:

Avstrija: U - ustava; S - Senžermenska pogodba; ADP - Avstrijsko državno pogodbo

Češko: * - vsi členi so iz Listine o temeljnih pravicah in svoboščinah

Tabela 1: Odražanje Okvirne konvencije v ustavah držav članic Sveta Evrope (nadaljevanje)

DRŽAVA	Estonija	Finska	Gruzija	Hrvaška	Italija	Latvija
PRAVICE MANJŠIN						
subjektivni dejavnik pripadnosti manjšini						
enakost pred zakonom, prepoved diskriminacije				+ UZ: 6e		
prepoved prisilne asimilacije	o 12/1	o 6	o 14	o 14		o 91
ohranjanje kulture				+ UZ: 6a		
ohranjanje jezika	- 49, 50	+ 17/3	o 38/1	+ 15/2		+ 114
ohranjanje vere		+ 17/3				+ 114
svoboda zbiranja, združevanja	o 40			+ UZ: 6b		
svoboda izražanja, mišljenja, prepričanja	o 48	o 13	o 25	+ UZ: 4		o 102
svoboda vere, veroizpovedi	o 41	o 12	o 19	o 38		o 100
pravica ustanavljanja verskih institucij, organizacij, združenj		o 11	o 19	o 40		o 99
pravica sprejemati in razširjati informacije v lastnem jeziku				o 41		
pravica do lastnih občil (medijev)						
svobodna uporaba maternega jezika (v zasebnem in javnem življenju)			- 8	- UZ: 10		
uporaba maternega jezika v odnosih z oblastmi		- 121/4	o 38/1	+ 15/2; UZ: 6b, 7		
uporaba maternega jezika pred sodišči	+ 51/2	+ 17/3		- U: 12, UZ: 7, 8		
pravica do učenja maternega jezika			o 85/2			
pravica do izobraževanja v maternem jeziku	- 37/4					
pravica uporabe imen in priimkov v maternem jeziku	+ 37/4			+ UZ: 14		
pravica do topografskih napisov v jeziku manjšine						
pravica ustanavljanja in upravljanja lastnih izobraževalnih ustanov						

Legenda:

Hrvaška: UZ - Ustavni zakon o človekovih pravicah in svoboščinah in o pravicah etničnih in nacionalnih skupnosti ali manjšin v Republiki Hrvaški (Narodne novine št. 68/95) s spremembami in dopolnitvami iz leta 2000

Tabela 1: Odročanje Okvirne konvencije v ustavah držav članic Sveto Evrope (nadaljevanje)

DRŽAVA	Litva	Madžarska	Makedonija	Moldova	Norveška	Poljska
PRAVICE MANJŠIN						
subjektivni dejavnik pripadnosti manjšini						
enakost pred zakonom, prepoved diskriminacije						
prepoved prisilne asimilacije	o 29	o 57/1, 70/A	o 16/2	o 16/2		o 32
ohranjanje kulture						
ohranjanje jezika	+ 37	+ 68/2	+ 48/2	o 10/2	+ 110a	+ 35/1
ohranjanje vere	+ 37	+ 68/2	+ 48/2	o 10/2	+ 110a	+ 35/1
svoboda zbiranja, združevanja			+ 48/2	o 10/2		
svoboda izražanja, mišljenja, prepričanja	o 35, 36	o 62/1	o 20, 21	o 40, 41		o 58
svoboda vere, veroizpovedi	o 25	o 61/1	o 16	o 32	o 100	o 57
pravica ustanavljanja verskih institucij, organizacij, združenj	o 26	o 60	o 19	o 31	o 2/1	o 53
pravica sprejemati in razširjati informacije v lastnem jeziku						+ 35/2
pravica do lastnih občil (medijev)						
svobodna uporaba maternega jezika (v zasebnem in javnem življenju)						
uporaba maternega jezika v odnosih z oblastmi		+ 68/2		o 13/2		
uporaba maternega jezika pred sodišči			- 7			
pravica do učenja maternega jezika				o 118		
pravica do izobraževanja v maternem jeziku		- 68/2	- 48/4			
pravica uporabe imen in priimkov v maternem jeziku		+ 68/2	+ 48/4			
pravica do topografskih napisov v jeziku manjšine		+ 68/2				
pravica ustanavljanja in upravljanja lastnih izobraževalnih ustanov						

Tabela 1: Odražanje Okvirne konvencije v ustavah držav članic Sveta Evrope (nadaljevanje)

DRŽAVA	Romunija	Ruska fed.	Slovaška	Slovenija	Švedska	Ukrajina
PRAVICE MANJŠIN						
subjektivni dejavnik pripadnosti manjšini						
enakost pred zakonom, prepoved diskriminacije			o 12/3, 33			
prepoved prisilne asimilacije	o 16	o 19	o 12	o 14	o P.2/15	o 24
ohranjanje kulture			+ 12/3			
ohranjanje jezika	+ 6/1		+ 34/1	+ 64	+ P.1/2/4	+ 11
ohranjanje vere	+ 6/1	+ 68/3	+ 34	+ 64		+ 11
svoboda zbiranja, združevanja	+ 6/1					+ 11
svoboda izražanja, mišljenja, prepričanja	o 36	o 30,31	+ 34/1	+ 64	o P.2/1	o 36
svoboda vere, veroizpovedi	o 30	o 29/1	o 26	o 39	o P.2/1	o 34
pravica ustanavljanja verskih institucij, organizacij, združenj	o 29	o 28	o 24	o 41	o P.2/1/1	o 35
pravica sprejemati in razširjati informacije v lastnem jeziku						
pravica do lastnih občil (medijev)			+ 34/1			
svobodna uporaba maternega jezika (v zasebnem in javnem življenju)				+ 64		
uporaba maternega jezika v odnosih z oblastmi		o 26		+ 11 o 61		+ 10
uporaba maternega jezika pred sodišči			+ 34/2b	+ 11; o 62		
pravica do učenja maternega jezika	+ 127/2					
pravica do izobraževanja v maternem jeziku	+ 32/3	+ 68/3	+ 34/2a	+ 64/1		
pravica uporabe imen in priimkov v maternem jeziku	+ 32/3	o 26	+ 34/2a	+ 64/1		
pravica do topografskih napisov v jeziku manjšine						
pravica ustanavljanja in upravljanja lastnih izobraževalnih ustanov						
možnost sodelovanja v kulturnem, družbenem in gospodarskem			+ 34/1			

Legenda:

Švedsko: P - poglavje

Iz tabele 1 je razvidno, da nobena izmed držav v svoji ustavi nima zapisanih vseh pravic, ki izhajajo iz Okvirne konvencije o zaščiti narodnih manjšin. Večina držav vsaj določene pravice, ki izhajajo iz Okvirne konvencije, zagotavlja kot pravice vseh ljudi (ali državljanov) in ne izrecno kot posebne pravice narodnih ali etničnih manjšin. Nekaterе države (Azerbajdžan, Bolgarija, Gruzija in Moldova) pa te pravice zagotavljajo izključno kot pravice vseh (državljanov).

Izmed 23 pravic, ki izhajajo iz Okvirne konvencije, jih največ (9 - 11), najdemo v ustavnih dokumentih Hrvaške, Avstrije, Slovaške in Slovenije. Sledijo jim Albanija, Češka, Romunija, Madžarska, Makedonija in Poljska (5 - 8). Ostale države pa manjšinam oziroma njihovim pripadnikom v ustavah zagotavljajo manj kot 5 izmed omenjenih pravic. Pri tem so upoštevane le pravice, ki so zagotovljene izrecno manjšinam ali njihovim pripadnikom, kajti tudi v Okvirni konvenciji so te pravice opredeljene kot posebne pravice pripadnikov manjšin.

Največ držav manjšinam oziroma njihovim pripadnikom v ustavah zagotavlja pravice do ohranjanja (in razvijanja) njihove kulture in jezika. Enakost pred zakonom in prepoved diskriminacije, svoboda zbiranja in združevanja, svoboda izražanja, mišljenja in prepričanja ter svoboda veroizpovedi so v ustavah običajno zagotovljene vsem ljudem ali državljanom in ne le pripadnikom manjšin. Izjeme so: Albanija, ki pripadnikom manjšin v ustavi izrecno zagotavlja enakost pred zakonom, pravico do združevanja in pravico do svobodnega izražanja njihove vere oziroma verske pripadnosti; Avstrija, ki v svojih ustavnih dokumentih pripadnikom manjšin izrecno zagotavlja enakost pred zakonom, svobodo zbiranja in združevanja oziroma pravico do lastnih organizacij in svobodo veroizpovedi; Hrvaška, ki v ustavnem zakonu pripadnikom manjšin izrecno zagotavlja spoštovanje načela nediskriminacije in pravico do zbiranja in/ali združevanja; pravico do zbiranja in/ali združevanja pa pripadnikom manjšin izrecno zagotavljajo tudi češka, slovaška in slovenska ustava.

Albanija, Avstrija in Poljska izstopajo po tem, da pripadnikom manjšin z ustavo (Avstrija s senžermensko pogodbo) zagotavljajo pravico do ustanavljanja verskih institucij in organizacij. Češka in slovaška ustava edini izrecno omenjata pravico pripadnikov manjšin do sprejemanja in razširjanja informacij v njihovem lastnem jeziku, Avstrija, Hrvaška in Slovenija pa edine omenjajo pravice pripadnikov manjšin na področju medijev. Češka, estonska, finska, in slovaška ustava izrecno omenjajo pravico pripadnikov manjšin do uporabe njihovega jezika v uradnih stikih z oblastmi, v Avstriji, na Hrvaškem, v Gruziji, Makedoniji in Sloveniji pa ta ustavna pravica posredno izhaja iz tega, da ima manjšinski jezik status uradnega jezika vsaj na območju, kjer živi zadostno število pripadnikov manjšine. Pravica do uporabe lastnega jezika pred sodiščem je izrecno pripadnikom manjšin zagotovljena le v ustavi Romunije, pravica do topografskih napisov v jeziku manjšine pa le v Avstrijski državni pogodbi. Ustavno pravico do ustanavljanja lastnih izo-

braževalnih ustanov pa manjšinam zagotavljajo štiri države: Avstrija, Hrvaška, Poljska in Slovaška.²⁵

Pripadnikom manjšin je na tak ali drugačen način zagotovljena možnost sodelovanja v kulturnem, družbenem in ekonomskem življenju ter pri javnih zadevah – posebej tistih, ki se neposredno tičejo manjšin – v ustavnih dokumentih Avstrije, Hrvaške, Madžarske, Makedonije, Poljske, Romunije, Slovaške in Slovenije. Pravico do stikov z osebami iz drugih držav, s katerimi jih veže skupna etnična, kulturna, jezikovna ali verska pripadnost, manjšinam zagotavljata le ustava Slovenije in ustavni zakon Hrvaške. Hrvaški ustavni zakon pa je tudi edini, v katerem zasledimo pravico pripadnikov manjšin do svobodne odločitve o tem, kateri etnični ali nacionalni skupnosti ali manjšini želijo pripadati. Ta pravica se posebej nanaša na osebe, ki so sklenile zakonsko zvezo z osebo, ki pripada drugi etnični ali nacionalni skupnosti ali manjšini.

V nobeni ustavi pa ne zasledimo pravice do sodelovanja pripadnikov manjšin v nevladnih organizacijah na državni ali mednarodni ravni, ki izhaja iz 17. člena Okvirne konvencije.

Po eni strani torej nobena od držav v svoji ustavi ne zagotavlja pripadnikom manjšin vseh pravic, ki izhajajo iz Okvirne konvencije, po drugi strani pa nekatere izmed analiziranih ustav določbe Okvirne konvencije na nekaterih področjih celo presegajo, se pravi, da zagotavljajo višjo raven zaščite, kot je predviden z Okvirno konvencijo. Tako na primer Estonija, Finska, Hrvaška, Litva, Madžarska, Poljska in Slovenija zagotavljajo posebne ustavne pravice narodnim ali etničnim manjšinam (tudi) kot skupnostim in ne le posameznim pripadnikom manjšin, kar od držav zahteva Okvirna konvencija. Okvirna konvencija tudi ne zahteva od držav, da manjšinam na svojem ozemlju zagotovijo kulturno avtonomijo, pa vseeno pravico manjšin do kulturne avtonomije najdemo v ustavnih dokumentih Hrvaške (UZ²⁶: 5. člen), Estonije (50. člen) in Finske (člen 121/4). Prav tako so zahteve iz Okvirne konvencije presežene v vseh državah, ki manjšinam oziroma njihovim pripadnikom z ustavo zagotavljajo predstavništvo v nacionalnih ali lokalnih predstavniških telesih. To so Hrvaška (UZ: 18., 19. člen), Madžarska (člen 68/3), Romunija (člen 59/2) in Slovenija (64. člen). Na Madžarskem obstaja institucija

* * *

²⁵ V slovenski ustavi ta pravica ni izrecno zagotovljena, možnost ustanavljanja lastnih izobraževalnih ustanov pa izhaja iz ustavne pravice pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti, da na ozemlju, kjer ti skupnosti živita, ustanovijo svoje samoupravne skupnosti za uresničevanje svojih pravic, med katerimi je tudi pravica do ustanavljanja organizacij in pravica do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku ter do oblikovanja in razvijanja te vzgoje in izobraževanja. Na njihov predlog lahko država pooblasti samoupravne narodne skupnosti za opravljanje določenih nalog iz državne pristojnosti ter zagotavlja sredstva za njihovo uresničevanje (64. člen).

²⁶ Ustavni zakon o človekovih pravicah in svoboščinah in o pravicah etničnih ali nacionalnih skupnosti ali manjšin v Republiki Hrvaški (Narodne novine št. 68/95) s spremembami in dopolnitvami iz leta 2000.

ombudsmana za pravice narodnih in etničnih manjšin (člen 32B). Slovenija (64. in 80. člen) in Hrvaška (UZ: 9. člen) manjšinam na svojem ozemlju zagotavljata tudi pravico do uporabe njihovih narodnih simbolov, ki v Okvirni konvenciji ni predvidena. Slovenska ustava pa presega Okvirno konvencijo tudi v tem, da italijanski in madžarski manjšini na svojem ozemlju zagotavlja posebne pravice ne glede na število njunih pripadnikov in da se izrecno obvezuje, da bo gmotno (in moralno) podpirala uveljavljanje teh pravic (64. člen). K določeni finančni pomoči pri uveljavljanju določenih manjšinskih pravic pa se v ustavnem zakonu obvezuje tudi Hrvaška (UZ: 10. člen).

Tako kot v Okvirni konvenciji pa v nobeni od ustav ne obstaja definicija manjšine. Velja pa omeniti, da so nekatere države v deklaracijah ob ratifikaciji Okvirne konvencije same podale opredelitev termina "narodne manjšine" oziroma so zapisale, katere skupine bodo na svojem ozemlju obravnavale kot narodne manjšine v smislu Okvirne konvencije.²⁷ Avstrija je zapisala, da termin "narodne manjšine" razume kot termin, ki označuje tiste skupine v Avstriji, na katere se nanaša zakon o etničnih skupinah (*Volksgruppengesetz*), ki že tradicionalno živijo na določenem ozemlju Republike Avstrije in katerih pripadniki so avstrijski državljani z ne-nemškim maternim jezikom in svojo etnično kulturo. Estonija je v svoji deklaraciji zapisala, da "narodne manjšine" predstavljajo tisti državljani Estonije, ki prebivajo na ozemlju Estonije; vzdržujejo dolge, trdne in trajne vezi z Estonijo; se razlikujejo od Estoncev po njihovih etničnih, kulturnih, verskih ali jezikovnih značilnostih; in ki so motivirani za skupno ohranjanje njihovih kulturnih tradicij, njihove religije ali jezika, ki predstavljajo temelj njihove skupne identitete. Luksemburg je v deklaraciji zapisal, da razume "narodno manjšino" v smislu Okvirne konvencije kot skupino ljudi, ki že mnogo generacij živi na ozemlju Luksemburga, ima luksemburško državljanstvo in je ohranila posebne značilnosti v etničnem in jezikovnem smislu. Švica je v svoji deklaraciji narodne manjšine na svojem ozemlju opredelila kot skupine posameznikov, številčno manjše od ostale populacije države ali kantona, katerih člani so švicarski državljani, ki jih s Švico vežejo dolge, trdne in trajne vezi in ki jih vodi želja po skupnem ohranjanju tega, kar predstavlja njihovo skupno identiteto, predvsem njihove kulture, tradicij, vere ali jezika. Makedonija pa je zapisala, da smatra termin "narodne manjšine", uporabljen v Okvirni konvenciji, za identičnega terminu "narodnosti", ki se uporablja v makedonski ustavi in zakonih.²⁸

Zanimiva je deklaracija Ruske federacije, ki meni, da nihče ni upravičen do tega, da enostransko vključi definicijo termina "narodna manjšina" v rezervacijo ali deklaracijo ob podpisu ali ratifikaciji Okvirne konvencije. Rusija še dodaja, da

* * *

²⁷ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/FN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

²⁸ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/FN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

so poskusi, da bi iz okvira konvencije izključili osebe, ki stalno živijo na ozemlju države podpisnice Okvirne konvencije in so nekoč imele državljanstvo te države, ki pa jim je bilo kasneje arbitrarno odvzeto, v nasprotju s cilji Okvirne konvencije.²⁹

Nekatere države so v deklaraciji ob ratifikaciji Okvirne konvencije izrecno naštele manjšine, na katere se bo nanašala konvencija na njihovem ozemlju. Danska je zapisala, da bo pravice iz Okvirne konvencije zagotovila nemški manjšini na Južnem Jutlandu. Nemčija je na svojem ozemlju kot narodne manjšine v smislu Okvirne konvencije opredelila Dance z nemškim državljanstvom in Lužiške Srbe z nemškim državljanstvom. Določbe iz Okvirne konvencije pa naj bi v Nemčiji veljale tudi za etnične skupine, ki že tradicionalno živijo v Nemčiji, to so Frizijci ter Sinti in Romi z nemškim državljanstvom. Slovenija je kot narodni manjšini v svoji deklaraciji opredelila avtohtoni italijansko in madžarsko narodno skupnost, določbe iz Okvirne konvencije pa naj bi veljale tudi za romsko skupnost. Makedonija je v deklaraciji ob ratifikaciji Okvirne konvencije kot narodne manjšine, na katere se bo konvencija nanašala, imenovala albansko, turško in srbsko narodno manjšino ter Vlahe in Rome, ki živijo na ozemlju Makedonije.³⁰

Predvidevanje, da podpisi oziroma ratifikacije Okvirne konvencije doslej niso bistveno vplivali na izboljšanje ustavne zaščite manjšin v državah pogodbenicah, se je izkazalo za pravilno. Kot smo videli, kar tretjina držav, ki so ratificirale Okvirno konvencijo, v svojih ustavah narodnim ali etničnim manjšinam ne zagotavlja posebnih pravic,³¹ ostali dve tretjini pa zagotavljata manjšinam le nekatere izmed pravic, ki izhajajo iz konvencije - običajno manj kot polovico. Vse države, ki so ratificirale Okvirno konvencijo, so v času ratifikacije že imele v svojih ustavah zapisane vse določbe, ki se nanašajo na zaščito manjšin. Zato ne moremo reči, da je ratifikacija Okvirne konvencije naknadno kakorkoli vplivala na ustavno zaščito manjšin v državah pogodbenicah. Res pa je, da so nekatere države podpisale (ne pa ratificirale) Okvirno konvencijo še pred sprejetjem ustave in da bi v njih določbe iz Okvirne konvencije utegnile bolj vplivati na ustavne določbe o zaščiti manjšin. Te države so: Albanija, Finska, Latvija, Poljska in Ukrajina.³² Vendar pa je analiza ustavnih določb pokazala, da ta vpliv (če je sploh šlo za kakršenkoli vpliv Okvirne konvencije) v večini izmed teh držav ni bil pretirano velik, saj nobena izmed omenjenih držav v svoji ustavi ne zagotavlja niti tretjine izmed pravic, ki izhajajo iz Okvirne konvencije.

* * *

²⁹ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

³⁰ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

³¹ Tri izmed teh držav (Liechtenstein, Luksemburg in Malta) so v deklaracijah ob podpisu ali ratifikaciji Okvirne konvencije zapisale, da "narodne manjšine" v smislu Okvirne konvencije na njihovem ozemlju ne obstajajo.

³² Švica ni všteta, ker kljub spremembam ustave v letu 2000 ni spreminjala ali dodajala določb o zaščiti manjšin.

B) DOLOČBE IZ EVROPSKE LISTINE O REGIONALNIH ALI MANJŠINSKIH JEZIKIH V USTAVAH DRŽAV ČLANIC SVETA EVROPE

Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih je do 19. 11. 2002 ratificiralo 17 držav.³³ Med njimi je le 9 takih, ki v svojih ustavah manjšinam zagotavljajo posebne pravice: Armenija, Avstrija, Hrvaška, Finska, Madžarska, Norveška, Slovaška, Slovenija in Švedska. Glede na to, da Listina predvideva oziroma zagotavlja le zaščito manjšinskih ali regionalnih jezikov, ne pa tudi posebnih pravic narodnih ali etničnih manjšin, je možno, da določbe iz Listine vsebujejo tudi ustave tistih držav, ki sicer ne zagotavljajo posebnih manjšinskih pravic. Ker Listina predvideva, da vsaka država sama izbere določbe iz Listine in tudi sama določi, katere določbe bodo veljale za posamezne jezike na njenem ozemlju, ki jih je opredelila kot manjšinske ali regionalne, bi bilo preveč zapleteno sestavljati tabelo, iz katere bi bilo razvidno, katere od prevzetih obveznosti iz Listine je država zagotovila v svoji ustavi. Zato si bomo ogledali vsako državo posebej in poskušali ugotoviti, koliko omenjenih obveznosti je določena država prenesla v svojo ustavo po ratifikaciji Listine oziroma koliko teh obveznosti je imela v ustavi zapisanih že pred tem.

Armenija: Armenska ustava je bila sprejeta leta 1995, Listino je država podpisala maja 2001, ratificirala pa januarja 2002. V deklaraciji ob ratifikaciji Listine (vložena 25. 1. 2002)³⁴ je Armenija kot manjšinske jezike na svojem ozemlju določila: asirski jezik, yezidi, grški, ruski in kurdski jezik. Za vse omenjene jezike je prevzela enake obveznosti iz Listine, v ustavi pa ima v zvezi z manjšinskimi jeziki zapisano le to, da imajo državljani, ki pripadajo narodnim manjšinam, pravico do ohranjanja in razvijanja svojega jezika (37. člen).

Avstrija: Avstrija je svojo ustavo (Zvezni ustavni zakon - *Bundesverfassungsgesetz*) sprejela leta 1929, vendar je bil člen o zaščiti manjšin, ki govori tudi o zaščiti manjšinskih jezikov, vanjo vnesen šele leta 2000. Sicer pa med avstrijske ustavne dokumente, ki vsebujejo določbe o manjšinskih jezikih, sodita tudi "Avstrijska državna pogodba" iz leta 1955 in "Senžermenska pogodba - III. del" iz leta 1919. Listino za regionalne ali manjšinske jezike je Avstrija podpisala leta 1992, ratificirala pa 2001. V svoji deklaraciji ob ratifikaciji Listine (vložena 28. 6. 2001)³⁵ je Avstrija kot manjšinske jezike na svojem ozemlju opredelila: gradiščanskohrvaški, slovenski, madžarski, češki, slovaški in romski jezik. Za vsakega od teh manjšinskih jezikov je prevzela različne obveznosti iz Listine v skladu s federalno uredi-

* * *

³³ Armenija, Avstrija, Ciper, Danska, Finska, Hrvaška, Liechtenstein, Madžarska, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska, Švica in Velika Britanija (<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002)).

³⁴ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

³⁵ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

tvijo države in upoštevajoč različne situacije vsakega od omenjenih jezikov v posameznih zveznih deželah. V ustavnih dokumentih Avstrije pa najdemo naslednje določbe, povezane z manjšinskimi jeziki: v Zveznem ustavnem zakonu je zapisano, da je treba jezike avtohtonih narodnih skupnosti (*Volksgruppen*) ščititi in spodbujati (8. člen). Senžermenska pogodba nalaga Avstriji dolžnost, da v mestih in okrožjih z znatnim deležem ne-nemško govorečega prebivalstva pripadnikom manjšin zagotovi osnovnošolsko izobraževanje v njihovem lastnem jeziku (68. člen). Poleg tega pa pogodba manjšinam v Avstriji zagotavlja tudi pravico do uporabe njihovega jezika v šolah in drugih institucijah, ki jih na svoje stroške ustanovijo in upravljajo manjšine same (67. člen). Uporaba manjšinskih jezikov pred sodiščem je zagotovljena s 66. členom senžermenske pogodbe, ki pravi, da mora Avstrija vsem ne-nemško govorečim državljanom zagotoviti možnost za uporabo njihovega lastnega jezika (v ustni ali pisni obliki) pred sodiščem. Slovencem in Hrvatom je z Avstrijsko državno pogodbo zagotovljena pravica do osnovnošolskega izobraževanja in pravica do tiska v njihovem jeziku, poleg tega pa imata slovenski in hrvaški jezik na Koroškem, Gradiščanskem in Štajerskem tudi status uradnega jezika (poleg nemščine). Na tem območju so obvezni tudi dvojezični topografski napisi in oznake (7. člen).

Ciper: Ciper je podpisal Listino za regionalne ali manjšinske jezike že leta 1992, ratificiral pa šele konec avgusta 2002. V deklaraciji ob ratifikaciji Listine (vložena 26. 8. 2002)³⁶ je zapisano, da se na ozemlju Cipra armenski jezik obravnava kot "jezik brez ozemlja", na katerega se bodo nanašala izbrana določila iz tretjega dela Listine. V ciprski ustavi pa posebnih določil o zaščiti armenskega jezika ni zaslediti.

Hrvaška: Hrvaška ustava je bila sprejeta leta 1990, ustavni zakon o človekovih pravicah in svoboščinah in o pravicah etničnih in nacionalnih skupnosti ali manjšin v Republiki Hrvaški pa leta 1991 (spremenjen in dopolnjen 11. 5. 2000). Evropsko listino za regionalne ali manjšinske jezike je Hrvaška podpisala in ratificirala leta 1997. Hrvaška je v rezervaciji ob ratifikaciji Listine (vložena 5. 11. 1997)³⁷ kot manjšinske ali regionalne jezike na svojem ozemlju, za katere prevzema obveznosti iz Listine, opredelila 7 jezikov: italijanskega, srbskega, madžarskega, češkega, slovaškega, rusinskega in ukrajinskega. Za vse omenjene jezike je prevzela enake obveznosti iz Listine, ki so večinoma zapisane tudi v njeni ustavi oziroma v Ustavnem zakonu o človekovih pravicah in svoboščinah in o pravicah etničnih in nacionalnih skupnosti ali manjšin v Republiki Hrvaški. Hrvaška v ustavi in ustavnem zakonu zagotavlja pravico, da se v posameznih lokalnih enotah poleg hrvaškega jezika in latinice uradno lahko uporabljajo tudi

* * *

³⁶ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

³⁷ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

drugi jeziki in pisave, pogoje za to pa opredeljuje zakon (12. člen ustave, 7. in 8. člen ustavnega zakona). Poleg tega iz 15. člena hrvaške ustave ter iz in 6. in 7. člena ustavnega zakona izhaja pravica do svobodne uporabe manjšinskih jezikov in pisav. 10. člen ustavnega zakona zagotavlja pravico do informacijskih in založniških dejavnosti v manjšinskih jezikih in pisavah. Pravica do izobraževanja v manjšinskih jezikih in pisavah pa je zagotovljena v 14. členu ustavnega zakona.

Danska: Danska je sprejela ustavo leta 1953, Listino za regionalne ali manjšinske jezike je podpisala leta 1992, ratificirala pa leta 2000. V svoji deklaraciji ob ratifikaciji Listine (vložena 8. 9. 2000)³⁸ je zapisala, da se bodo izbrane določbe iz tretjega dela Listine na Danskem nanašale na jezik nemške manjšine v Južnem Jutlandu.

Finska: Finska je sedanjo ustavo sprejela leta 1999. Listino za regionalne ali manjšinske jezike je podpisala leta 1992, ratificirala pa dve leti kasneje. V deklaraciji ob sprejetju Listine (vložena 9. 11. 1994)³⁹ se je obvezala, da se bodo na njenem ozemlju izbrane obveznosti iz Listine nanašale na sledeče jezike: jezik Samov, švedski jezik, romski jezik in druge jezike brez ozemlja. Za vsakega od teh jezikov je v skladu z določili Listine prevzela različne obveznosti. V precej manjši meri pa je te obveznosti zapisala v svojo ustavo. Ustavno je zagotovljena predvsem vsestranska možnost uporabe švedskega jezika, ki je poleg finskega (manj rabljen) uradni jezik na Finskem (17. člen). Tretja točka sedemnajstega člena ustave zagotavlja možnost uporabe romskega jezika, jezika Samov in drugih skupin. Možnost uporabe jezika Samov v stikih z oblastmi pa naj bi v skladu z ustavo določal zakon.

Madžarska: Na Madžarskem je v veljavi ustava iz leta 1949, ki pa je bila leta 1990 bistveno spremenjena in dopolnjena. Listino za regionalne ali manjšinske jezike je Madžarska podpisala leta 1992, ratificirala pa leta 1995. V deklaraciji ob ratifikaciji Listine (vložena 26. 4. 1995 in dopolnjena z *note verbale* (1) 12. 3. 1999)⁴⁰ je Madžarska kot jezike, na katere se bo Listina na njenem ozemlju nanašala, opredelila hrvaški, nemški, romunski, srbski, slovaški in slovenski jezik. Za vse omenjene jezike je Madžarska prevzela enake obveznosti, v ustavi pa je zagotovila le splošno pravico do uporabe manjšinskih jezikov in pravico do uporabe manjšinskih jezikov v izobraževanju. Na Madžarskem te pravice izhajajo iz posebnih pravic narodnih in etničnih manjšin.

ZR Nemčija: Nemška ustava oz. Temeljni zakon je bil sprejet leta 1949. Nemčija je podpisala Listino za regionalne ali manjšinske jezike leta 1992, ratificirala pa

* * *

³⁸ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

³⁹ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

⁴⁰ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

leta 1998. V svoji deklaraciji ob pripravi na ratifikacijo Listine (vložena 23. 1. 1998) je kot manjšinske jezike na svojem ozemlju opredelila: danski jezik, gornjesrbski jezik, dolnjesrbski jezik, frizijski jezik in jezik nemških Sintov in Romov. Kot regionalni jezik pa je opredelila dolnjo nemščino (Platt Deutsch). Tako kot Finska je tudi Nemčija za vsakega od teh jezikov prevzela različne obveznosti, v zvezno ustavo pa ni prenesla nobene od njih.

Liechtenstein: Liechtenstein je sprejel svojo ustavo leta 1921. Listino je podpisal leta 1992, ratificiral pa leta 1997. V deklaraciji ob ratifikaciji Listine (vložena 18. 11. 1997)⁴¹ so v Liechtensteinu zapisali, da manjšinski ali regionalni jeziki v smislu Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih na ozemlju Lichtensteina v času ratifikacije Listine ne obstajajo. Zato seveda tudi v ustavi Liechtensteina ne najdemo nikakršnih določb o zaščiti manjšinskih ali regionalnih jezikov.

Nizozemska: Nizozemska ustava je bila sprejeta leta 1983. Listino za regionalne ali manjšinske jezike je Nizozemska podpisala leta 1992, ratificirala pa leta 1996. V svoji deklaraciji ob sprejetju Listine (vložena 2. 5. 1996)⁴² je kot jezike, na katere se nanaša Listina na njenem ozemlju, opredelila: frizijski, spodnjaesaki (Lower-Saxon) in romski jezik ter jidiš. Na frizijski jezik se nanašajo določbe iz tretjega dela Listine, na ostale jezike pa le določbe iz drugega dela Listine. Nobene od omenjenih določb pa ne najdemo v nizozemski ustavi.

Norveška: Norveška ustava je bila sprejeta leta 1814, člen, ki govori o zaščiti manjšinskega jezika ljudstva Samov, pa je bil v ustavo vključen leta 1988.⁴³ Listino za regionalne ali manjšinske jezike je Norveška podpisala leta 1992 in jo (kot prva) ratificirala leta 1993. V deklaraciji ob ratifikaciji Listine (vložena 10. 11. 1993)⁴⁴ je Norveška obveznosti iz Listine prevzela v odnosu do jezika Samov, v ustavi pa se obvezuje, da bo ustvarila pogoje, ki bodo ljudstvu Samov omogočili ohranitev in razvoj njihovega jezika (člen 110a).

Slovaška: Slovaška je svojo ustavo sprejela leta 1992, Listino pa je podpisala in ratificirala leta 2001. V svoji deklaraciji ob podpisu Listine (vložena 20. 2. 2001)⁴⁵ je kot regionalne ali manjšinske jezike opredelila: bolgarski, hrvaški, češki, nemški, madžarski, poljski, romski, rutenski in ukrajinski jezik. Poleg tega je zapisala, da se bo izraz "ozemlje, na katerem se uporabljajo regionalni ali manjšinski jeziki" (1. odstavek, paragraf b Listine) nanašal na občine, v katerih državljani

⁴¹ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

⁴² Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

⁴³ Vir: "Kingdom of Norway". By Inter-University Associates, Inc. Release 99-6. V: Flanz, Gisbert H. (ur.): Constitutions of the countries of the world. Oceana Publications, Inc. Dobbs Ferry, New York, str. 45.

⁴⁴ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

⁴⁵ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

Republike Slovaške, ki pripadajo narodnim manjšinam, predstavljajo vsaj 20 % prebivalstva. V slovaški ustavi je zagotovljena pravica do sprejemanja in razširjanja informacij v manjšinskih jezikih, pravica do izobraževanja v manjšinskih jezikih ter pravica do uporabe manjšinskih jezikov v stikih z oblastmi. Vse te pravice na Slovaškem izhajajo iz posebnih ustavnih pravic narodnih in etničnih manjšin.

Slovenija: Slovenija je svojo ustavo sprejela leta 1991. Listino za regionalne ali manjšinske jezike je podpisala leta 1997, ratificirala pa leta 2000. V deklaraciji ob ratifikaciji Listine (vložena 4. 10. 2000)⁴⁶ je Slovenija zapisala, da sta na njenem ozemlju dva manjšinska ali regionalna jezika, na katera se bodo nanašale določbe iz tretjega dela Listine, to sta madžarski in italijanski jezik. Obveznosti iz drugega dela Listine pa je Slovenija prevzela tudi za romski jezik. V slovenski ustavi imata italijanski in madžarski jezik na ozemlju, kjer živita avtohtoni italijanska in madžarska narodna skupnost, zagotovljen status uradnih jezikov (11. člen), 64. člen ustave pa zagotavlja možnost uporabe omenjenih manjšinskih jezikov v izobraževanju.

Španija: Španija je ustavo sprejela leta 1978. Listino za regionalne ali manjšinske jezike je podpisala leta 1992, ratificirala pa leta 2001. V deklaraciji ob ratifikaciji Listine (vložena 9. 4. 2001)⁴⁷ je Španija zapisala, da kot regionalne ali manjšinske jezike na svojem ozemlju smatra jezike, ki so priznani kot uradni jeziki v Statutih o avtonomiji avtonomnih skupnosti Dežele Baskov, Katalonije, Balearskih otokov, Galicije, Valencije in Navarre. Poleg tega pa kot regionalne jezike opredeljuje tudi tiste jezike, ki so zaščiteni s Statuti o avtonomiji na ozemljih, kjer se tradicionalno govorijo. V preambuli k španski ustavi je izražena volja španske nacije, da zaščiti jezike posameznih ljudstev, ki živijo v Španiji. Tretji člen ustave govori o tem, da so v avtonomnih skupnostih poleg kastilščine uradni jeziki tudi drugi jeziki, v skladu s statuti avtonomnih skupnosti. V ustavi je tudi zapisano, da je jezikovna raznolikost Španije predmet posebnega spoštovanja in zaščite. Učenje jezikov avtonomnih skupnosti je po ustavi v pristojnosti samih avtonomnih skupnosti (148. člen).

Švedska: Švedska ustava je bila sprejeta leta 1975. Listino za regionalne ali manjšinske jezike je Švedska podpisala in ratificirala leta 2000, v svoji deklaraciji ob ratifikaciji Listine (vložena 9. 2. 2000)⁴⁸ pa je kot regionalne ali manjšinske jezike na svojem ozemlju opredelila finski jezik, tornedalski finski jezik in jezik Samov. V njeni ustavi pa ne zasledimo določb, ki bi opredeljevale njene obveznosti, izhajajoče iz Listine.

* * *

⁴⁶ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

⁴⁷ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

⁴⁸ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (19. 11. 2002).

Švica: Nova švicarska ustava je bila sprejeta leta 1998 v Zvezni skupščini in leta 1999 potrjena na referendumu. Listino za regionalne ali manjšinske jezike je Švica podpisala leta 1993 in ratificirala leta 1997. V deklaraciji ob ratifikaciji Listine (vloženi 23. 12. 1997)⁴⁹ je Švica opredelila romanski in italijanski jezik kot manj rabljena uradna jezika, na katera se bodo nanašale prevzete obveznosti iz Listine. V ustavi Švica oba omenjena jezika (poleg nemščine in francoščine) opredeli za nacionalna jezika na njenem ozemlju (4. člen), poleg tega pa obema priznava tudi status uradnega jezika (70. člen). Uporaba romanskega in italijanskega jezika v ustavi ni podrobneje opredeljena.

Izmed 17 držav, ki so do 19. 11. 2002 ratificirale Okvirno konvencijo, jih 10 zagotavlja določeno zaščito manjšinskih ali regionalnih jezikov v svojih ustavah. Mednje sodijo: Armenija, Avstrija, Hrvaška, Finska, Madžarska, Norveška, Slovaška, Slovenija, Španija in Švica. V Liechtensteinu manjšinski ali regionalni jeziki ne obstajajo, ostalih 6 držav (Ciper, Danska, Nemčija, Nizozemska, Švedska in Velika Britanija) pa obveznosti iz Listine zagotavljajo z drugimi pravnimi akti in ne z ustavo.

Izmed držav, ki imajo v ustavi zapisane določene obveznosti, prevzete z ratifikacijo Listine, je zaščita manjšinskih ali regionalnih jezikov na ustavni ravni najbolj urejena v Avstriji in na Hrvaškem, čeprav tudi v teh dveh primerih ne odseva vseh obveznosti, ki sta jih Avstrija in Hrvaška prevzeli ob ratifikaciji Listine. V primerjavi z drugimi državami avstrijski in hrvaški ustavni dokumenti zagotavljajo največ pravic za uporabo manjšinskih jezikov in te pravice tudi najbolj podrobno opredeljujejo. V obeh državah imajo manjšinski jeziki (vsaj nekateri) status uradnih jezikov na območjih, kjer živijo pripadniki manjšin. V obeh državah se lahko manjšinski jeziki uporabljajo v izobraževanju in v tisku. V Avstriji so z Avstrijsko državno pogodbo predpisani tudi dvojezični topografski napisi in oznake na Koroškem, Štajerskem in Gradiščanskem, na Hrvaškem pa je z ustavnim zakonom izrecno zagotovljena tudi pravica do uporabe manjšinskih pisav. Večinoma pa so te pravice opredeljene kot pravice etničnih in narodnih manjšin. Ostale države imajo v svojih ustavah zapisano le eno ali dve obveznosti, ki so jih prevzele z ratifikacijo Listine, pa še te običajno niso podrobneje opredeljene.

Tudi države, ki so Listino samo podpisale, niso pa je še ratificirale (se pravi, da za njih še ni stopila v veljavo), v svojih ustavah v glavnem nimajo zapisanih veliko obveznosti, ki izhajajo iz Listine. Makedonija zagotavlja manjšinskim jezikom (in pisavam) na določenih delih ozemlja države status uradnih jezikov (in pisav) (7. člen), poleg tega pa zagotavlja še pravico do uporabe manjšinskih jezikov v

⁴⁹ Vir: <http://conventions.coe.int/Treaty/FN/cadreprincipes.htm> (19. 11. 2002).

izobraževanju (člen 48/4). V romunski ustavi je pravica do uporabe manjšinskih jezikov v izobraževanju zagotovljena v 32. členu, pravica do tolmača v postopkih pred sodiščem (brez dodatnih stroškov) pa v 127. členu. V azerbajdžanski ustavi je zagotovljena svobodna uporaba in razvoj drugih jezikov (poleg azerbajdžanskega) (21. člen), poleg tega pa ustava vsakomur zagotavlja pravico do uporabe maternega jezika, do vzgoje, izobraževanja in "kreativnih aktivnosti" v tem jeziku (45. člen). V Ukrajini sta z ustavo zaščiteni uporaba in razvoj ruskega jezika in drugih jezikov narodnih manjšin (10. člen). Na Češkem (LTPS, 25. člen) sta z ustavo zagotovljeni pravici do uporabe manjšinskih jezikov v izobraževanju in v stikih z oblastmi. Italija se v 6. členu svoje ustave obvezuje, da bo ščitila jezikovne manjšine. Na Malti sta kot uradna jezika priznana malteški in angleški jezik, ustava pa dopušča uveljavitev uradnega statusa tudi za druge jezike (5. člen). V Belgiji so z ustavo zaščiteni jeziki francoske, flamske in nemško govoreče skupnosti. V Luksemburgu ustava ne govori o zaščiti ali uporabi različnih jezikov, razen v 29. členu, kjer pravi, da zakon ureja uporabo jezikov v upravnih in sodnih zadevah. V Franciji ustava kot edini jezik v republiki omenja francoščino (2. člen). Francija je podpisala Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih 7. 5. 1999, kmalu po podpisu pa je francoski Ustavni svet (Conseil constitutionnel) razglasil, da je Listina v nasprotju s francosko ustavo.⁵⁰

Iz vseh podatkov, ki so bili predstavljeni, lahko sklepamo, da niti podpisi niti ratifikacije Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih niso bistveno vplivali na to, da bi države pogodbenice v svoje ustave zapisale obveznosti, ki izhajajo iz Listine. Države, ki v svojih ustavah ščitijo določene manjšinske jezike, so to zaščito zagotavljale že pred ratifikacijo ali podpisom Listine. V številnih primerih ta zaščita ni zagotovljena izrecno manjšinskim jezikom, pač pa izhaja iz posebnih pravic narodnih ali etničnih manjšin. Kljub temu pa ne moremo trditi, da je ustavna zaščita manjšin v državah podpisnicah Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih posledica podpisa ali ratifikacije te listine.

ZAKLJUČEK

V skladu s pričakovanji sta analiza in primerjava ustavno zagotovljenih pravic manjšin in pravic, ki izhajajo iz Okvirne konvencije in Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih, pokazali, da države, ki so podpisale ali ratificirale omenjena dokumenta, svojih obveznosti iz teh dokumentov niso ravno pogosto in v velikem obsegu prenesle v svoje ustave. Večina ustav, v katerih najdemo pravice manjšin in obveznosti države iz Okvirne konvencije ali Listine, je določbe o zaščiti manjšin in manjšinskih jezikov vsebovala že pred podpisom ali ratifikacijo

⁵⁰ Décision n° 99-412 DC du 15 juin 1999 - Charte européenne des langues régionales ou minoritaires.

omenjenih dokumentov. Primerjava med ustavnimi določbami in določbami iz Okvirne konvencije in Listine pa je pokazala, da v ustavah zapisane pravice manjšin in določbe o zaščiti manjšinskih jezikov tako po obsegu kot po podrobnosti opredelitve precej zaostajajo za pravicami in obveznostmi iz omenjenih dokumentov. Vse to in pa dejstvo, da velik odstotek držav, ki so podpisale ali ratificirale Okvirno konvencijo in Listino, manjšinam v ustavi ne zagotavlja posebne zaščite, nas vodi do zaključka, da podpisi in ratifikacije Okvirne konvencije in/ali Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih do sedaj niso bistveno vplivali na izboljšanje ustavne zaščite manjšin v državah podpisnicah omenjenih dokumentov.

VIRI IN LITERATURA:

- Binding, Rudolf (Rapporteur) (2001): Report on the rights of national minorities. Doc. 8920. 29 January 2001 (revised). Committee on Legal Affairs and Human Rights. <http://stars.coe.fr/doc/doc01/EDOC8920.htm>
- Gilbert, Geoff (1996): "The Council of Europe and Minority Rights". Human Rights Quarterly, let. 18, št. 1, str. 161 - 189.
- Grin, François (2000): Evaluating policy measures for minority languages in Europe: Towards effective, cost-effective and democratic implementation. European Centre for Minority Issues, Flensburg, Germany, 23-24 June 2000.
- Preece, Jennifer Jackson (1997): "National minority rights vs. State sovereignty in Europe: changing norms in international relations?" Nations and nationalism, let. 3, 3. del, str. 345 - 364.
- De Puig, Lluís Maria (Rapporteur) (2001): Opinion on the report on the rights of national minorities. Doc. 8941. 22 January 2001. Committee on Culture and Education. <http://stars.coe.fr/doc/doc01/EDOC8941.htm>
- Thornberry, Patrick, María Amor Martín Estebanez (1994): *The Council of Europe and Minorities*. Council of Europe, Strasbourg.

PRAVNI DOKUMENTI:

- Décision n° 99-412 DC du 15 juin 1999 - Charte européenne des langues régionales ou minoritaires, http://www.conseil-constitutionnel.fr/wcconsti/WCC_debut.ow
- Explanatory report to the European Charter for Regional or Minority Languages, <http://arts.uwaterloo.ca/MINELRES/coe/crml.htm>
- Explanatory report to the Framework Convention for the Protection of National Minorities, <http://arts.uwaterloo.ca/MINELRES/coe/fcnm.htm>
- Framework Convention for the Protection of National Minorities, Council of Europe, European Treaties, ETS No. 157, <http://arts.uwaterloo.ca/MINELRES/coe/fcnm.htm>
- European Charter for Regional or Minority Languages, Council of Europe, European Treaties, ETS No. 148, <http://arts.uwaterloo.ca/MINELRES/coe/crml.htm>
-

Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Rome, 4. XI. 2000, <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/177.htm>

Recommendation 1201 (1993): http://stars.coe.fr/index_e.htm

Recommendation 1492 (2001): <http://stars.coe.int/ta/ta01/EREC1492.HTM>

Statute of the Council of Europe, ETS. No. 1:

<http://conventions.coe.int/treaty/EN/cadreprincipal.htm>

USTAVE:

Albanija (1998): <http://www.urich.edu/čjpjones/confinder/Alb1998.htm>

Andora (1993): <http://www.andorra.ad/consell/constituk.htm>

Armenija (1995): http://www.uni-wuerzburg.de/law/am00000_.html

Avstrija:

Zvezni ustavni zakon (1929): http://www.uni-wuerzburg.de/law/au00000_.html

Avstrijska državna pogodba (State treaty for the re-establishment of an independent and democratic Austria):

<http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1961/14.html>

Temeljni zakon o splošnih pravicah državljanov (1867) (Basic Law on the General Rights of Nationals): http://www.uni-wuerzburg.de/law/au03000_.html

Senžermenska pogodba - III. del (1919)(Treaty of Saint-Germain - Part III): http://www.uni-wuerzburg.de/law/au05000_.html

Azerbajdžan (1995): <http://www.president.az/azerbaijan/const.htm>

Belgija (1970): http://www.uni-wuerzburg.de/law/be__indx.html

Bolgarija (1991): http://www.uni-wuerzburg.de/law/bu00000_.html

Hrvaška (1990): http://www.uni-wuerzburg.de/law/hr00000_.html

Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj (pročišćeni tekst) (1992): http://www.nn.hr/cjelokupni_sad/92/0896_92.htm

Odluka o proglašenju ustavnog zakona o izmjenama i dopunama ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj (2000):

<http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2000/1127.htm?godina=&mjesec=>

Ciper (1960): <http://www.kypros.org/Constitution/English/>

Češka (1992): http://www.uni-wuerzburg.de/law/ez00000_.html

Listina o temeljnih pravicah in svoboščinah (Charter of Fundamental Rights and Freedoms) <http://www.psp.cz/cgi-bin/eng/docs/laws/charter.html>

Danska (1953): http://www.uni-wuerzburg.de/law/da00000_.html

Estonija (1992): http://www.uni-wuerzburg.de/law/en00000_.html

Finska (1999): <http://www.om.fi/constitution/3340.htm>

Francija (1958): <http://www.assemblee-nationale.fr/english/8ab.asp>

Gruzija (1995): http://www.parliament.ge/GOVERNANCE/parl/L_A/S_P/CONSTITUTION/consten.html

Madžarska (1949): http://www.uni-wuerzburg.de/law/hu00000_.html

Islandija (1944): <http://www.urich.edu/čjpjones/confinder/Iceland2.htm>

Irska (1937): http://www.uni-wuerzburg.de/law/ei00000_.html

Italija (1947): http://www.uni-wuerzburg.de/law/it00000_.html

Latvija (1922): http://www.uni-wuerzburg.de/law/lg00000_.html

Liechtenstein (1921): <http://www.firstlink.li/regierung/verfassung.htm>

Litva (1992): http://www.uni-wuerzburg.de/law/lh00000_.html

Luksemburg (1868): http://www.uni-wuerzburg.de/law/lu00000_.html

Malta (1964): http://www.uni-wuerzburg.de/law/mt00000_.html

Moldova (1994): <http://www.urich.edu/čjpjones/confinder/moldova3.htm#T1>

Nizozemska (1983): http://www.uni-wuerzburg.de/law/nl00000_.html

Norveška (1814): http://www.uni-wuerzburg.de/law/no00000_.html

Poljska (1997): http://www.uni-wuerzburg.de/law/pl00000_.html

Portugalska (1976): http://www.uni-wuerzburg.de/law/po__indx.html

Romunija (1991): http://www.uni-wuerzburg.de/law/ro00000_.html

Ruska federacija (1993): <http://www.departments.bucknell.edu/russian/const/constit.html>

Slovaška (1992): http://www.uni-wuerzburg.de/law/lo00000_.html

Slovenija (1991): http://www.uni-wuerzburg.de/law/si00000_.html;

http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/ustava/ustava_rs.html

Španija (1978): http://www.uni-wuerzburg.de/law/sp__indx.html

Švedska (1975): http://www.uni-wuerzburg.de/law/sw00000_.html

Švica (1999/2000): http://www.uni-wuerzburg.de/law/sz00000_.html

Makedonija (1991): http://www.uni-wuerzburg.de/law/mk00000_.html

Turčija (1982): http://www.turkey.org/politics/p_consti.htm

Ukrajina (1996): <http://www.rada.kiev.ua/const/conengl.htm#r00>